

Beschrijving der stad Amsterdam, met deszelfs haven, IJstroom en ommestrecken, in het panorama op het Leidsche plein, over den Hollandschen schouwburg, voorgesteld, en verrijkt met een plan, ter aanduiding der voornaamste voorwerpen van dit algezig, benevens eenen nieuwen platten grond dezer stad, voor deze beschouwing bijzonder vervaardigd, strekkende een en ander tot eene dui

<https://hdl.handle.net/1874/187345>

3

Gec

BESCHRIJVING
DER STAD
AMSTERDAM

MET
DESZELFS HAVEN, IJSTROOM
EN OMMESTREKEN.

IN HET
PANORAMA

OP HET LEIDSCHÉ PLEIN, OVER DEN
HOLLANDSCHEN SCHOUWBURG,
VOORGESTELD; EN

VERRIJKT
MET EEN PLAN TER AANDUIDING DER
VOORNAAMSTE VOORWERPEN VAN DIT
ALGEZIGT,

BENEVENS
EENEN NIEUWEN PLATTEN GROND DEZER
STAD, VOOR DEZE BESCHOUWING
BIJZONDER VERVAARDIGD.

STREKKENDE EEN EN ANDER TOT EENE
DUIDELIJKE EN UITVOERIGE VER-
KLARING DER STAD.

MET BELANGRIJKE HISTORISCHE AANTEEKENINGEN.

DOOR
E. MAASKAMP.

Te bekomen bij E. MAASKAMP en aan het
PANORAMA VOORN.

A A N D E
EDELE ACHTBARE HEEREN
BURGEMEESTEREN
D E R S T A D
A M S T E R D A M

WORDT

DEZE BESCHRIJVING EN ZAMENSTELLING VAN HET PA-
NORAMA DER STAD AMSTERDAM, ZOO ALS HET
ZICH IN HET DERDE VREDEJAAR, IN DE MAAND OCTOBER
1817 VERTOONDE,

EERBIEDIG EN MET DE VEREISCHE ACHTING
OPGEDRAGEN,

DOOR

den ZAMENSTELLER *van de* BESCHRIJVING *en*
van het PANORAMA

Amsterdam
20 Maart 1818.

Hunnen Dienstvaardigen Dienaar
E. MAASKAMP.

D E

S T A D

AMSTERDAM;

BESCHOUWD

VOLGENS DERZELVER LIGGING,
HAVEN EN IJSTROOM.

~~~~~

Wanneer men zich van deze wereld-be-
roemde stad een denkbeeld wil maken,
moet men vooreerst vooronderstellen, dat
deszelfs gedaante een halfronde is, welks
platte doorsnede of halve maanshoeken,
tegen het IJ (een zeeboezem van de Zui-
derzee) liggen. In het midden van haren
cirkelvormigen kant, aan de landzijde,
vindt men den Amstelfroom, die tot in
het midden van deze stad loopt en tot
daartoe zijnen naam behoudt; vervolgens
ontlast hij zich in verscheidene spruiten,
terwijl hij zich in kanalen, die een vierde

A

ge-

00 ST

Noord Holland

De Haven van Amsterdam

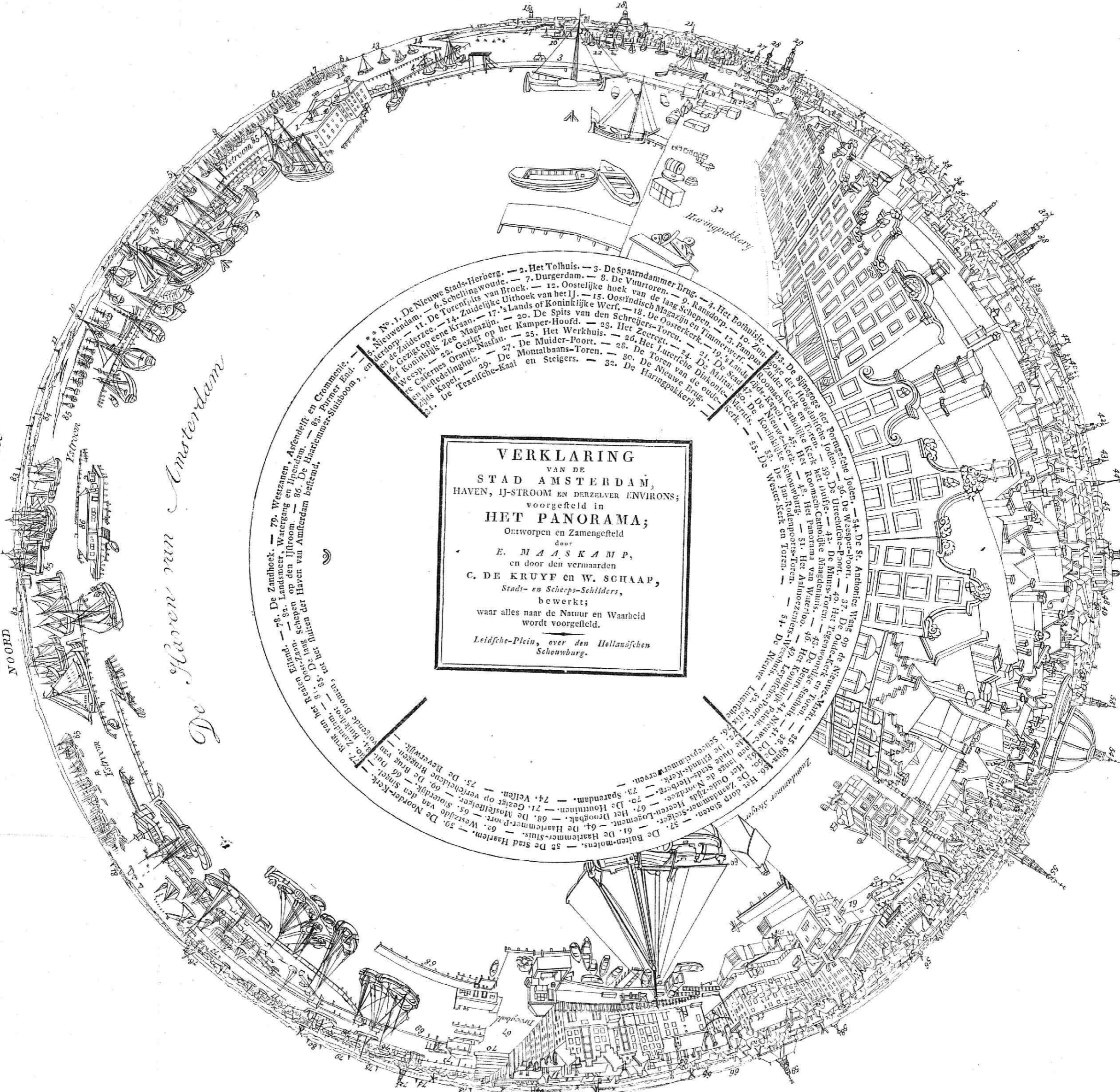
De Stad Amsterdam

NOORD

ZUID

WEST

VERKLARING
 VAN DE
STAD AMSTERDAM,
 HAVEN, IJ-STROOM EN DERZELVER ENVIRONS;
 voorgesteld in
HET PANORAMA;
 Ontworpen en Zamengesteld
 door
E. M A A S K A M P,
 en door den vermaarden
C. DE KRUYF en W. SCHAAP,
 Stads- en Scherps-Schilders,
 bewerkt;
 waar alles naar de Natuur en Waarheid
 wordt voorgesteld.
 Leidfche-Pluin, over den Hollanfchen
 Schouwburg.

- 1. De Nieuwe Stads-Herberg. — 2. Het Tolhuis. — 3. De Spaarndammer Brug. — 4. Het Tothuisje.
- 5. Nieuwendam. — 6. Schellingwoude. — 7. Durgerdam. — 8. De Vuurtoren. — 9. Ransdorp. — 10. Zin.
- 11. De Torenspits van Broek. — 12. Oostelijke hoek van de laag Schepen. — 13. Pampus.
- 14. De Zuidelijke Uithoek van het IJ. — 15. Oostindisch Magazijn en Timmerwerf. — 16. De Oosterkerk.
- 17. 's Lands of Koninklijke Werf. — 18. De Oosterkerk. — 19. 's Lands.
- 20. De Spits van den Schreijers-Toren. — 21. Het Zeerecht. — 22. De Toren van de oude.
- 23. Het Werkhuis. — 24. Het Lueterfche Dialekt.
- 25. Het Kamper-Hoofd. — 26. De Muider-Poort. — 27. De Montabaans-Toren. — 28. De Toren van de oude.
- 29. De Montabaans-Toren. — 30. De Nieuwe Brug.
- 31. De Texelfche-Kaai en Steigers. — 32. De Haringpakkery.
- 33. De Westkerk en Toren. — 34. De Westkerk en Toren.
- 35. De Westkerk en Toren. — 36. De Westkerk en Toren.
- 37. De Westkerk en Toren. — 38. De Westkerk en Toren.
- 39. De Westkerk en Toren. — 40. De Westkerk en Toren.
- 41. De Westkerk en Toren. — 42. De Westkerk en Toren.
- 43. De Westkerk en Toren. — 44. De Westkerk en Toren.
- 45. De Westkerk en Toren. — 46. De Westkerk en Toren.
- 47. De Westkerk en Toren. — 48. De Westkerk en Toren.
- 49. De Westkerk en Toren. — 50. De Westkerk en Toren.
- 51. De Westkerk en Toren. — 52. De Westkerk en Toren.
- 53. De Westkerk en Toren. — 54. De Westkerk en Toren.
- 55. De Westkerk en Toren. — 56. De Westkerk en Toren.
- 57. De Westkerk en Toren. — 58. De Westkerk en Toren.
- 59. De Westkerk en Toren. — 60. De Westkerk en Toren.
- 61. De Westkerk en Toren. — 62. De Westkerk en Toren.
- 63. De Westkerk en Toren. — 64. De Westkerk en Toren.
- 65. De Westkerk en Toren. — 66. De Westkerk en Toren.
- 67. De Westkerk en Toren. — 68. De Westkerk en Toren.
- 69. De Westkerk en Toren. — 70. De Westkerk en Toren.
- 71. De Westkerk en Toren. — 72. De Westkerk en Toren.
- 73. De Westkerk en Toren. — 74. De Westkerk en Toren.
- 75. De Westkerk en Toren. — 76. De Westkerk en Toren.
- 77. De Westkerk en Toren. — 78. De Westkerk en Toren.
- 79. De Westkerk en Toren. — 80. De Westkerk en Toren.
- 81. De Westkerk en Toren. — 82. De Westkerk en Toren.
- 83. De Westkerk en Toren. — 84. De Westkerk en Toren.
- 85. De Westkerk en Toren. — 86. De Westkerk en Toren.
- 87. De Westkerk en Toren. — 88. De Westkerk en Toren.
- 89. De Westkerk en Toren. — 90. De Westkerk en Toren.
- 91. De Westkerk en Toren. — 92. De Westkerk en Toren.
- 93. De Westkerk en Toren. — 94. De Westkerk en Toren.
- 95. De Westkerk en Toren. — 96. De Westkerk en Toren.
- 97. De Westkerk en Toren. — 98. De Westkerk en Toren.
- 99. De Westkerk en Toren. — 100. De Westkerk en Toren.

gedeelte van de rondte der stad uitmaken; verdeelt; eindelijk valt hij, na verschillende grachten en verscheidene waterkeeringen (sluizen) doorloopen te hebben, in het II. — Door de waterkeeringen verkrijgt de stad altijd versch water; zij worden, naar mate van de hoogte des waters, geopend en gelloten, en strekken, in geval van hoog water, tot behoud voor die huizen, welke in de stad zelve, laag liggen.

Even als men het Panorama van *Parijs* aan de zijde der Seine, en dat van *Londen*, aan die van den Teems ziet, zoo beschouwt men deze stad aan de zijde van den IJstroom; ondertusfchen zal de kunstkundige waarnemer moeten toestemmen, indien deze het Panorama van een dier steden heeft gezien, dat des beide eerste, op verre na zulk een aangenaam en fraai gezigt niet opleveren, als de beschouwing van de stad *Amsterdam*; welk voordeel voornamelijk aan de ligging der stad moet worden toegeschreven.

De ondernemer vleit zich, dat zijne keuze bijval zal vinden, daar hij op het gelukkig denkbeeld is gekomen van het standpunt zoo te nemen, dat de beschouwer

wer zich in het midden van haren door-
gesneden cirkel vindt geplaatst.

Van dit standpunt ziet men ter regter
en linker zijde de uiterste uithoeken der
stad; voor zich eene majestueusche, half-
rond geopende, haven met schepen over-
dekt, en den vermaarden IJstroom op de
volkomenste wijze.

De IJstroom heeft veel overeenkomst
met een mastbosch, door de menigte van
schepen, die zich voor de stad bevindt:
deze schepen liggen in eene laag of gere-
gelde orde, zoo, om geene hindernis aan
de doorvaart van kleine vaartuigen toe te
brengen, als om behoorlijk te kunnen la-
den en lossen. Wanneer men het oog
naar het oosten van deze laag van schepen
rigt, ziet men: den uithoek van het IJ,
den Vuurtoren, en verder over Pampus,
de Zuiderzee. Met genoeg ontwaart
men groote kielen, als zoo veele blijken
van Amsterdams nijverheid, die naar de
stad stevenen en anderen, die van dezelve
naar de plaats hunner bestemming vertrek-
ken.

Men ziet dat de IJstroom voor deze
stad, bij het Tolhuis, nauwer wordt,

dat hij zich als eene wijde zee, langs de zoomen van het bedijkte *Noord-Holland* uitbreidt en in het verschiet tegen duinen stuit, achter welke, op eenen kleinen afstand, de ontzettende Noordzee schuilt. Nu volgt men zijnen loop, — na de rivier de Spaarne, een uitvloeisel van het Haarlemmermeer, ontvangen te hebben — langs den bedijkten zoom van *Zuid-Holland*, alwaar hij, op eenen afstand, niet verder dan van eenen steenworp, van den onoverzienlijken waterplas: het Haarlemmermeer, is afgescheiden; eindelijk valt hij weder, terwijl deszelfs zoom steeds bedijkt is, in dezelfde vernaauwing, voor de stad.

De vermaarde IJstroom, dien men hier geheel overziet, heeft zijnen vloed en eb om de zes uren, in eene tegenstrijdige orde en tijd, als de Noordzee, daar zij van dezelve en van de monden der Zuiderzee slechts op eenen kleinen afstand verwijderd is.

Hoe trotsch, heerlijk en verrukkend is niet het gezicht dezer stad! werwaarts — door beproefde trouw en nijverheid harer

in-

ingezetenen — alles uit de verst afgelegene hoeken der bekende wereld zamen vloeit; eener stad, welke haren handel van den Noord- tot den Zuid-pool heeft uitgestrekt. En hoezeer moet onze verbazing vermeerderen, als wij bedenken en overwegen, dat deze groote en schoone koopstad, voortijds eene buurt, een vischers-dorp was, dat zich allengskens door vlijt, en eerlijkheid tot eene stad verhief, welke reeds in hare kindschheid, ter oorzake harer trouw, met betrekking tot de bewoners derzelve in het algemeen, door Keizer MAXIMILIAAN, met eene kroon boven het stedewapen werd begiftigd; en sinds hare vestiging, door alle tijden heen, dappere, kundige en eerlijke mannen en vrouwen bevatte of voortbragt.

Hoezeer moeten wij den Schepper aller dingen bewonderen en eerbiedigen, daar Hij ons voor de gevaarlijke Noordzee, door middel van eene rij van duinen beveiligt. Nimmer kunnen wij onze verdienstelijke voorvaderen naar waarde prijzen, die door hunne onvermoeide pogingen, een zoo heerlijk en aanzienlijk stuk grond aan de zee wisten te onwoekeren, welker zee,

Door kunst van sluizen, waterkeeringen en dijken, paal en perk wordt gezet.

Hoeveel prachtige gebouwen ver-
toont de beschouwing aan ons oog, wanneer wij de stad aan de andere zijde zien: welke drokte, welk gewoel, welke werkzaamheid heerscht er op alle punten, ja zelfs in de kleinste pasfagiel — Werwaarts men het oog ook wendt, men vindt geene ledige plaats. Het is bijna onmogelijk zijn gevoel, bij het majestueusch gezigt dezer stad, welke met haren omtrek, meer dan 200,000 zielen bevat, naar waarde uit te drukken.

Verlangt men nu, na dit algemeen over-
zigt, de stad van punt tot punt te beschouwen; dat men zich dan verbeelde op eenten hoogen toren in het midden, of liever meer naar het westen van deze halve maan te staan. — Bij het inkomen heeft men de stad achter zich, de gansche overzijde van voren, aan de regter zijde, ten oosten, den hoornachtigen uithoek van het eiland Kattenburg en van anderen, en aan de linker zijde, dien van het Bikkerseiland, enz. Wanneer men nu, in het midden van het uiterste der haven ter regter zijde, naar het

oosten ziet, valt het oog op de Nieuwe Stads-Herberg en de brug, welke over deze haven ligt, door welke brug, dit uiterste punt aan de stad verbonden wordt.

De Nieuwe Stads-Herberg is niet alleen merkwaardig en belangrijk door het fraaije gezicht, dat zij over den IJstroom heeft, maar tevens, door de vernauwing, die dezelve op deze hoogte ondergaat. — Aan de overzijde ligt het Tolhuis; en het is door deze landtong, dat eene vaart, de Buikslotervaart genaamd, wordt gevormd.

Aan de Nieuwe Stads-Herberg, zoo even genoemd, is de grootste pasfagie voor gansch Noord-Holland. Op alle uren van den dag vertrekt aldaar van den steiger, eene veerschuit, (de Buikfloter) naar de overzijde, welker afvaart, door eenen bengel (klok) aangekondigd wordt. Van *Buikflot* gaat men naar het vermaarde *Broek*, als ook naar *Zaandam*. Reizigers kunnen, des verkiezende, met een rijtuig naar de laatst genoemde stad, als ook naar de steden *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Medemblik*, *Edam*, *Purmerend* en andere plaatsen en dorpen, tot aan den uithoek van den *Helder* toe, komen.

Op de brug van de Nieuwe Stads-Herberg heeft eene gedurige levendigheid plaats, zoo door het aankomen en afvaren der veerschuit voornoemd, als door het gestadig af- en aanroeijen der booten, van de groote schepen, die telkens volk halen of brengen.

Wanneer men het oog over de brug laat gaan, ziet men het oostelijke gedeelte der haven, welke door rijen van paalwerk, tot aan den oostelijken uithoek afgesloten is; tusschen beiden vindt men openingen, waarbij Konvooihuisjes, (boomen genaamd) liggen, en alwaar de schepen passeren.

Zoodra men met het gezigt, dezen oostelijken uithoek regts af volgt, ziet men de eilanden Kattenburg, Wittenburg en Oostenburg: regt voor zich, vindt men de geheele Landswerf en het Magazijn; meer naar beneden, de punt van het Kamperhoofd; langs dezelve ter regterhand de Slijpsteen, het Zeerregt, en vervolgens, langs de Nieuwe-brug, die over het Damrak ligt en langs de Texelsche Kade.

Wanneer men zich weder bij den opgang der Nieuwe-brug bepaalt, en naar beneden

den ziet, heeft men daar nabij, de Haring-pakkerij; alhier zijn de meeste, zoo niet alle de huizen tot victualie winkels, en zeilmakers, voor de scheepvaart of tot den haringhandel in gebruik; men behoeft slechts het oog op den wal te vestigen; aldaar wordt de Hollandsche haring verpakt en naar alle de oorden van ons Vaderland niet alleen, maar ook buiten hetzelfde verzonden; het overige langs den wal, het Damrak en den Buitenkant dient tot legplaats voor veer- en andere schuuten; terwijl de grond met ankers, kanonnen, affuiten en andere scheepsgereedschappen is bedekt: welk eene drokte, welk gewoel, door slepers en kruijers, die nauwelijks den doortogt aan voetgangers en nog minder aan rijtuigen vrijlaten, levert dit overzicht van de regter zijde en het oosten dezer stad niet op.

Ter linker zijde valt ons oog op den uithoek van de overzijde van het Cingel, welker huizen wij — mits, een weinig omziende, achter de nabij zijnde Lutherische Koepelkerk zien verdwijnen; beneden ziet men op de fluis van de Brouwersgracht en op die, welke van den Nieuwendijk

naar den Haarlemmerdijk geleidt, en de Haarlemmerfluis is genaamd. Over deze fluis en langs den Haarlemmerdijk — eene der grootſte, en ſchoonſte ſiraten dezer ſtad — moeten alle de reizigers trekken, die naar *Haarlem* — eene zuidelijke ſtad op twee en een half uur aſtand van *Amſterdam* gelegen — willen gaan; dit ten gevolge, is de paſſagie alhier zeer drok, waaraan nog wordt bijgedragen door rijtuigen en voetgangers, die, of van de overzijde van het Cingel komen, of van de Brouwersgracht naar den Mosfelſteiger gaan, of van den Nieuwendijk zich naar de andere zijde van de ſtad begeven.

Wanneer men nu de huizen tot aan het einde, aan de overzijde van het Cingel regts volgt, ziet men aan het einde van den waterkant, den Mosfelſteiger, alwaar men de paarden en het rundvee, die van *Noord-Holland* komen, of derwaarts worden gevoerd, loſt of inſcheept.

Rigt men het oog naar de tegen overgeſtelde zijde van het Cingel, dan ontdekt men beneden, van nabij, den Zaandammerſteiger, die bij den Haringpakkerſtoren ligt; gaat men verder met het oog langs
die

die zijde, tot aan den hoek van het Cingel, dan ziet men langs het Droogbak, alwaar de haven en wal met veer- en vrachtschepen is bedekt, en verder tot aan de brug van de Oude Stads-Herberg,

Meer voor zich, ten noorden, bespeurt men de brug der oude Jagthaven; dezelve met de gedachten overgaande, zoo ziet men langs de rijen van het paalwerk, de opening van den boom en der Haarlemmer-sluis met het Konvooihuisje, tot aan de Nieuwe Stads-Herberg. Zoodra men het gezicht over de brug van de Oude Stads-Herberg laat gaan, heeft men het oog op de rij huizen en lootsen, die langs den waterkant van de Houttuinen liggen en op de beide bruggen die het Bickers-, Prinsen- en Realen eiland aan de stad hechten: aan den anderen kant, een weinig binnenwaarts aan de linker zijde, ziet men de Haarlemmerpoort; laat men dan weder het oog gaan naar de overzijde en langs den hoornachtigen uithoek van het Bickers-eiland, dan ontdekt men aan dit westelijk gedeelte der stad, tegen hetzelfde, de particuliere scheepstimmerwerven, tot dat ein-

delijk deze uithoek, op het einde van den Zandhoek eindigt.

Slaat men nu een wijl het oog op de overzijde van den IJstroom, dan bemerkt men eene verbazende menigte van schepen, die ten westen heen, voor de stad ligt. Regts af over de stad, ziet men den Vuurtoren, ten oosten den uithoek van het IJ.

Door de beschouwing van dit algezicht leert men *Amsterdam* aan den Buitenkant, Haven en IJstroom kennen; wil men nu het overzicht van den halven cirkel der stad hebben, dan begint men met den uitersten oostelijken hoek, alsdan ziet men op het West-Indische Magazijn, op de Oosterkerk, over het Kamperhoofd, op het Lands Magazijn, en zoo als gezegd is, langs den ganschen halven cirkel der stad; dezelve is — in dezen omtrek — regelmatig met vier en twintig bolwerken afgedeeld. In het midden van ieder bolwerk staat een molen; deze ronde rij van molens, doet ons den uitersten omvang der stad geheel overzien en volgen, dewijl de voornaamste en grootste gebouwen, zich boven dezelve verheffen.

Om dezelve nader te leeren kennen, wijzen

zen wij den beschouwer naar de uitlegging van het plan zelf, waarop elk dezer gebouwen is genommerd en door eene korte beschouwing wordt gevolgd.

PHYSIONOMIE
DER STAD
AMSTERDAM

EN VAN DERZELVER HAVEN.

Zoodra men het Panorama is binnen getreden, brengt de beschouwing van dit algezicht, het oog in den beginne in verwarring zoo, dat men geen denkbeeld kan maken, van hetgeen zich aan hetzelfde opdoet; dan, deze verwarring is van zeer korten duur, want al spoedig gewent zich het gezigt aan hetgeen zich voor hetzelfde vertoont, en dan wordt alles duidelijk, kenbaar en klaar. Wanneer men nu een standpunt heeft genomen, wordt men wel dra zoozeer begoocheld, dat men zich verbeeldt

beeldt de levendige natuur te aanschouwen.

Men vindt hier *Amsterdam* naar waarheid voorgesteld, krachtig en levendig zoo als het behoort te zijn.

De eigenaar van dit algezicht durft zich vleijen, dat tot hiertoe nog niemand zulk eene voorstelling der stad *Amsterdam*, bij wijze van Panorama, heeft gegeven, of liever, die zulk een algezicht het Publiek heeft aangeboden.

Het is geenszins de stad *Rome*, die door derzelver prachtige gebouwen, kerken, paleizen, kloosters en andere geestelijke gestichten, en door derzelver volksbedrijven zich kenmerkt; het is geene vorstelijke hofplaats, alwaar schitterende paleizen, monumenten, triomfbogen, kolonades, vorstelijke équipages en hooge militaire rangen prijken, elkander verdringen en in verkwisting niet toegeven. Het is geene versterkte stad, alwaar de kunst en sterkte der vestingbouw, merkwaardig zijn, alwaar schrik inboezemend oorlogstuig en

groot-

grootte magazijnen ons verbaasd doen staan; en waarin militaire corpfen, met parades en wat van dien aard meer is, vertooning maken; het is geene stad, welke aldaar gebouwd werd, om den *pitoresquen* en vruchtbaren grond, die door deszelfs aangename en rijke voortbrengfelen eene menigte inwoners, als een tweede *Napels* onbezorgd doet leven. Neen, van dit alles ontwaren wij hier niets; maar wij behouwen eene stad, welks gezigt ons gevoel opwekt, ons eerbied inboezemt, ons aan onze deugdlievende en onvermoeide voorouderen herinnert, ons verledene, en fchier vergetene daden, op nieuw voor den geest brengt; eene stad, welke ons, bij de befchouwing van een of ander punt derzelve, — alwaar wij door overheerfching in vroegere dagen, een of meer geliefde voorwerpen moesten derven, — welligt nog eenen traan afperst.

Neen, het is niet mogelijk dat wij koud kunnen blijven, bij de gedachte, hoe veel moeite, hoe vele pogingen men hadde aantewenden, alvorens de stad *Amsterdam* tot de grootheid en den luister klom, waarin wij haar naar waarde voorftellen en aan-

fchou-

ſchouwen; wij kunnen, noch mogen, aan
 dezulke onze hoogachting ontzeggen, die
 ſteeds voor hare welvaart bezorgd waren
 of bijdroegen: en waarom zouden wij ons
 niet bij het bezigtigen dezer ſtad, welke
 eenig in hare ſoort is, aan onze voorvade-
 ren herinneren, die zich zelve en de hun-
 nen tot de grootſte aller deugden: tot nij-
 verheid, aanſpoorden en het nagellacht tot
 bewijs verſtrekten, hoe men goede burgers
 van ſtaat kon worden en blijven; wanneer
 worden wij toch meer aan verledene da-
 den herinnert, dan bij het gezigt van een
 oud, bekend voorwerp, dat daarenboven
 ons vaderlandlievend gevoel opwekt; ein-
 delijk, wie zal het zich ſchamen eenen
 traan te wijden aan de nagedachtenis van
 een voorwerp, dat, in eenen ruimen zin
 genomen, ons welligt het leven in dezelve
 veraangenaamde.

Laat ons met dezen indruk, met dit
 gevoel, met dien eerbied, en met deze
 herinnering de ſtad, door middel van Pa-
 norama voorgesteld, beſchouwen; hierdoor
 zullen wij haar, om den indruk wille,
 dien men onmogelijk kan beſchrijven, en

al-

alleen moet ondervonden worden ; naar waarde leeren kennen.

De onafzienlijke gebouwen , zoo wel groote als kleine , rusten allen op houten palen , die in den moerasfigen grond , waarop de stad staat , geheid worden en aan dezelve tot fondamenteen verstrekken.

Indien men het oog slaat op de gebouwen die zich verheffen , zoo als torens , kerken , het stadhuis , het magazijn , het paleis , verscheidene hooge huizen enz : enz : dan bespeurt men weldra dat alles , tot in de minste kleinigheid toe , in het schilderwerk onderhouden wordt. Een vreemdeling zou alhier op de gedachte kunnen komen , dat de inwoners al hunnen tijd noodig hadden om voor hunne huizen te zorgen ; omdat men hier steeds bezig is met dezelve te versieren.

Welk eene hoeveelheid van schoorsteenen vertoont zich alhier , van welke , hetzij tot het optrekken van rook , hetzij uit mode-zucht gebouwd , er geen twee gevonden worden die op elkander gelijken. Men ziet ook in het digtst gebouwde deel dezer stad , even als in andere groote volkrijke steden , eenen gedurigen rook en

B

damp ,

damp, welke, naar mate de lucht dun of dik is, meer of min optrekt.

Als men naar beneden ziet, kenschetst zich het bedrijf der burgeren nader: alles wat zich daar aan het oog opdoet, ademt eene levendigheid, welke door handelsbezigheden veroorzaakt wordt. Het oog op de haven en den IJstroomoort rigtende, ziet men al spoedig het af- en aanvaren der schepen, het laden en lossen van dezelve, het binnen boomen van zwaar geladene ligters en zolderschuiten, ten einde, de uit zee aangebragtene goederen, naar de pakhuizen te vervoeren, en weder het naar buiten boomen van andere om de goederen in de, op vertrek liggende schepen, te laden.

De Kaaijen, en de Buitenkant met derzelve uitstekende steigers, zijn als bedekt met beurt- en marktschepen; de groote zijn Rijn- en Keulenvaarders, de andere veerschepen van binnenstroomen en rivieren. Op sommige schepen ziet men lossen of laden; op anderen reizigers gaan, en weder anderen waaruit reizigers komen: dan dit is nog niet alles; vestigt men eens het oog op de cirkelronde kanalen, hoeveel sche-

schepen doen zich dan nog niet aan hetzelfde op. In weinig woorden, alles veroorzaakt hier zulk eene drukte, dat men nauwelijks bij den weg kan gaan, zonder van dezen en genen in zijnen gang gehinderd te worden.

Om slechts een klein denkbeeld van de buitengewone levendigheid der stad *Amsterdam* te hebben, behoeft men alleenlijk het oog, beneden, op de Haring-pakkerij te rigten: welk eene menigte van arbeiders! slepers! en kruijers! Aller handen zijn werkzaam, elk houdt zich met iets bezig. Wanneer wij ons gezigt daarna over de Nieuwe Stads-Herberg en over de haven laten gaan, dan stuit hetzelfde tegen een onafzienlijk mastbosch van schepen, van allerlei Natiën, welke men kan onderscheiden door de vlaggen, die van dezelve wapperen.

Het gedurig vertrekken en aankomen derzelve op dezen stroom, kan tot op het verst mogelijke gezigtpunt nageöogd worden. Door eene volkomene physionomie van een en ander, kan men dadelijk de bestanddeelen van deze vermaarde koopstad omvatten.

OORSPRONG EN OUDHEID DER STAD AMSTERDAM.

In de elfde eeuw vestigden zich eenige vischchers alhier, aan het einde van een rak: (een ingespoelde inham, zoo als dit zich van den IJstroom vormde). Men merkte weldra de goede gelegenheid ter vischvangst op, zoo dat deze vischchers al spoedig door anderen werden gevolgd, terwijl zij hunne hutten bij het rak oploegen.

De Heeren VAN AEMSTEL stichtten hun slot of kasteel, bij het, toen reeds aanzienlijke vlek, dat in den jare 1280 met houten vesten omringd, en van torens voorzien werd; doch in den jare 1296 werd het door naburen vernield, naderhand door de gevlugte en terug gekeerde bewoners herbouwd, en in den jare 1542 door WILLEM IV, Graaf van *Holland*, met stads *privilegien* begiftigd. De vesten der stad werden in den jare 1482 met
ste-

steenen muren opgetrokken; in den jare 1585 en 1593, werd de stad vergroot, in den jare 1612 weder verder uitgeleid, en eindelijk, geschiedde de tot hier toe de allerslaatste vergrooting in den jare 1658.

Wanneer de beschouwer zich de moeite wil geven, van het aangevoerde in het Panorama gade te slaan, zoo volge zijn oog, het Damrak, van de Nieuwebrug, welk te dien tijd nog niet bestond, tot aan den Oudekerkstoren, of daaromtrent; alhier was de Dam, daar het eerste vlek van vischershutten stond. Aan de zijde van den Nieuwendijk, tusfchen de Oude- en Papenbrug, digt bij de laatste, stond het kasteel van den Heer VAN AEMSTEL.

Aldus was de eerste ligging van de stad; het water van de rivier den Amstel, ontlastte zich door eenige spruiten — kleinere stroomen — in het IJ.

De eerste houten vesten en grootte van haren omtrek, kan men ook genoegzaam in het Panorama nagaan. Aan de oostzijde stond de St. Olofspoort, alwaar men nu, voorbij het Zeeregt, tegen de huizen regts af naar den Zeedijk, ziet. Over den ingang van de Kapel, ter plaatse daar

men den toren van dezelve ziet, stond het eerste Stadhuis; de breedte der stad was toen, van de oost- naar de westzijde, over het Damrak langs het II, tot aan de plaats, daar men bij de brug van de Nieuwe Stads Herberg, de huisjes bij den Meppeldersteiger ziet. Begeert men, na dit te hebben waargenomen, de lengte van de stad, te dien tijd, in oogenschouw te nemen, zoo begint men van het westelijke gedeelte aan den Nieuwezijds- Voorburgwal, dien men van hier, in eene lijn, achter de Nieuwe Kerk naar het zuiden volgen kan, en welke, tot nog kleiner breedte, aan de andere zijde van de stad, in het Spui tot in den Amstel, — zoo als men zulks in het Panorama, op de hoogte van het Roomsche Maagdenhuis zien kan — en van den Amstel door den Griminis- burgwal weder in de lengte naar het II, voort liep.

De vesten stonden toen, langs den nu, zoogenaamden Fluweelen burgwal en de Bierkaai, achter de Oude Kerk, tot achter de Oude Kapel; (te dien tijd St. Olofs Kapel) alzo even buiten de St. Olofs-poort, aan het II.

Door deze beide grachten, als ook door waterlozing onder den Dam, lost zich het

wa-

water van den Amstel, in het Damrak en in het II. — Deze beschouwing geeft ons een denkbeeld van de stad *Amsterdam*, zoo als dezelve zich in de 13de eeuw, met houten muren vertoonde.

Verlangt men nu te zien hoe groot *Amsterdam* was, toen het herbouwd, en van steenen vesten, met torens en poorten werd voorzien; dan sla men het oog nader ten oosten, verder, achter het Kamperhoofd. De Schreijers toren was toen de uiterste poort. Naar het oosten van dezelve, tot hare breedte langs het II, bevond zich, ten westen, de Haarlemmerpoort; ter plaatse daar thans de Haarlemmerfluis is gelegen. De Cingel, in dien tijd de Koningsgracht genaamd, was de gracht voor de vesten en liep ten zuiden, ter plaatse daar men nu den Jan Rodenpoorts toren, (toen eene poort,) ziet. Wanneer men deze gracht van dat punt — hier met eenen krommeren bogt als de vorige omloopende — tot den Amstel volgt, daar de Munt-toren (toen Regulierspoort) staat, ziet men het uiterste harer lengte in den Amstel uitloopen; deze, met eenen hoek sluitende, liep de buiten vest op nieuw van het Rondeel tot de St. Anthoniswaag, (toen

eene poort) naar het IJ, stootende aan hetzelfde bij den Schreijers toren.

De omtrek van de stad was toen reeds, 4,920 treden, ruim een uur gaans; weinig minder als die van de stad *Antwerpen* te dien tijd, welker omtrek op 5,635 treden beliep.

De overige uitlegging der stad, in de volgende jaren kan men niet genoegzaam in het Panorama, om hare verre uitgestrektheid, aanwijzen; alleenlijk voegen wij dit er nog bij, dat haar omtrek met zes en twintig bolwerken rond loopt en 18,790 géometrische schreden bedraagt, dat hare oppervlakte 892 morgen lands beslaat, waarop zich 27,000 huizen bevinden en dat het getal der inwoners op 220,000 wordt begroot.

Voor de stad, op den IJstroom leggen meer dan duizend groote schepen. De schepen die *van* en *naar* alle natiën aankomen en vertrekken, worden op zes duizend berekend. Geen minder getal van binnenlandsche schepen, zelfs van den Rijn, de Maas en Schelde zijn in de haven, langs de kaaijen en bijna in alle grachten der stad verspreid. Het beloop

van de aankomende en vertrekkende ; wordt jaarlijks op geen kleiner getal geschat.

Hoe verbazend verre, strekt zich hier de koophandel uit! Welk eene menigte van zolder- en korenschuiten die tot den vervoer der goederen in de pakhuizen gebruikt worden! Hoeveel wagen- en korendragers vinden alhier, door het pakken en vervoeren der waren, hun bestaan!

Behalve het vervoeren der goederen door de kanalen, geschiedt het gemeenlijk langs de straat en kaaijen door middel van sleden, waarvoor één paard, de zwaarste vrachten tegen de hooge sluizen optrekt.

In zulk eenen staat beschouwen wij *Amsterdam*, en mogen hetzelve heden nog, als eene der vermaardste en grootste koopsteden der wereld, aanmerken.

U I T L E G G I N G

DER BESCHREVENE NOMMERS VAN HET PANORAMA
DER STAD AMSTERDAM; BEGINNENDE MET
HET MIDDEN DER STAD EN HET UITER-
STE DER HAVEN, ALS:

No. 1.

DE NIEUWE
STADS - HER-
BERG.

Deze werd in den jare 1660 gebouwd. Van dezelve heeft men een fraai gezigt over het IJ, over de haven en tegen het buitenste gedeelte der stad. Van den steiger, aan de Nieuwe Stads-Herberg vertrekt elk uur van den dag naar *Buikslot* een veerschip. Aan de overzijde van het IJ kan men zijne reis naar alle gedeelten van *Noordholland*, of met rijtuigen of met trekschuiten vervolgen. Men ziet hier gedurig het aankomen en afvaren van de boten der schepen, die op den IJstroom liggen. Hier hoort men gestadig het geroep der varensgezellen, die met eenen zekeren sloopsterm de namen van hunne schepen roepen, om met boten te worden gehaald. Men kan ook in deze herberg

brasi ob in logeeren. — In dezelve wordt nog daar-
 van te enboven, op eene wel ingenigte binnen-
 -plaats, openbare verkooping van zout
 gehouden.

N°. 2. Aan de overzijde van het IJ, dat hier
 HET TOL-
 HUIS. maar een kwartier uurs breed is, en door
 het Buikfloter veerschip wordt overzeild.
 Te dezer plaatse komt het schip in eene
 trekvaart; door welke het, verder tot
Buikflood, door middel van het zeil gaat,
 of wel door een paard getrokken wordt.
 Van dit punt is het gezicht op de stad en
 over het IJ zeer aangenaam. In den win-
 ter, als het IJ bevrozen is, wemelt het
 hier van narrensleden, schaatsenrijders en
 wandelaars.

N°. 3. Zoo wordt gewoonlijk de brug, die naar
 DE SPAARN-
 DAMMER-
 BRUG. de Nieuwe Stads-Herberg geleid, genaamd;
 zij ligt dwars over de haven: in derzel-
 ver midden kunnen de schepen met staan-
 de masten, door middel van eene ophaal-
 brug, passeeren. De Nieuwe Stads-Her-
 berg, het uiterste punt aan de haven,
 wordt door dezelve aan de stad verbon-
 den. De brug is onophoudelijk bezet, met
 wan-

wandelaars, of reizigers die van de stad naar *Noordholland* vertrekken, of van daar herwaarts komen, en van schepelingen die op den IJstroom, in hunne schepen verblijf houden.

N°. 4. Alhier moet, volgens de keure van den **HET BOT- HUISJE.** jare 1737, de bot, schol, tong en spiering aangebragt en door botwegers gewogen en afgellagen worden.

N°. 5. Dit groote dorp, welks bevolking op **NIEUWEN- DAM.** ruim 600 zielen beloopt, en waarin men eene Gereformeerde en Roomsche kerk vindt, is gelegen regts af van *Buikslot*, ten oosten aan den dijk buiten de landtong. Des zomers wordt *Niewendam* om het fraaije gezigt dat men van daar over den IJstroom op de stad heeft, zeer bezocht. Men treft hier ook vrij goede *logementen* aan.

N°. 6. Dit dorp met 133 zielen ligt, een **SCHELLING- WOUDE.** nig verder, aan denzelfden dijk, en is overigens als *Niewendam* gebouwd. Men heeft van hier een schoon gezigt op het

oostelijke gedeelte der stad en op het Oost-Indische Magazijn.

N°. 7. Dit dorp met 553 zielen ligt nog een
BURGERDAM. weinig verder aan denzelfden zoom van
het IJ. De inwoners bestaan grootendeels
van de vischvangst, — inzonderheid bot —
welke visch zij te *Amsterdam* verkoo-
pen.

N°. 8. Dezelve is gelegen, even buiten het
DE VUUR- laatstgenoemde dorp, aan den noordelijken
TOREN. uithoek van het IJ. Des nachts wordt op
denzelfden een vuur gebrand.

Meer binnenwaarts ziet men de torens
der andere Noordhollandsche dorpen.

N°. 9. Het dorp doet zich kennen door zijnen
RANSDORP. stompen toren. Men telt er 220 zielen.

N°. 10. Hetzelve ligt meer links af, dan *Rans-*
ZUNDER- *dorp*. De bevolking belooft op 227 zie-
DORP. len.

N°. 11. Het dorp *Broek*, vermaard wegens net-
DE TOREN- en zindelijkheid, is wel waard van door
SPITS VAN HET DORP en zindelijkheid, is wel waard van door
BROEK IN HET den
VERSCHIET.

den vreemdeling te worden bezocht. Deszelfs bevolking bedraagt 820 zielen.

N°. 12. Men ziet de schepen in eene geregelde orde liggen tot het end der Laag.
DE UITERSTE HOEK TEN OOSTEN VAN HET MAST-BOSCH VAN SCHEPEN.

N°. 13. Pampus, eene drooge zandplaat voor den mond van het IJ. — Over hetzelfde worden diep gaande schepen, waarvan men er eenige aan den gezigteinder ontwaart — door ligters (kameelen genaamd), geligt en gebragt.

N°. 14. Deze uithoek wordt, meer nabij de stad, den Paardenhoek genaamd.
ZUIDELIJKE UITHOEK VAN HET IJ.

N°. 15. Dit prachtig gebouw is in den jare 1660 aangelegd, tevens een dok voor groote schepen, en groote lijnbanen.
HET OOST-INDISCHE MARGAZIJN EN DE SCHEEPSTIMMERWERF.

N°. 16. Deze kraan, welke op de hoogte van het Kamperhoofd in de haven staat, dient om masten in schepen te zetten en voor meerdere zwaartekragt.

Men

N°. 17. Men ziet dezelve over de Kraan, van 's LANDS OF KONINKLIJKE WERF. den uitersten hoek van het IJ tot aan het Magazijn. Zij bestaat uit eene reeks van gebouwen, die tot de bewerking van een en ander deel voor de groote schepen — die men op stapel ziet staan — in gebruik zijn. — De schepen worden voor de Werf, verder opgetimmerd en opgetuigd.

N°. 18. Dit vierkant gebouw van 100 voet, in DE OOSTERKERK. den jare 1671 gesticht, ziet men over 's Lands of Koninklijke Werf. De predikstoel in dezelve, is aan beide zijden met zinnebeeldig snijwerk versierd. In den jare 1817 werd deze kerk met een orgel verrijkt.

N°. 19. Dit gebouw, dat in den jare 1653 is 's LANDS OF KONINKLIJK ZEE - MAGAZIJN. voltooid en rondom in het water staat, ontwaart men over den uitersten hoek van het Kamperhoofd, aan den zuidwestelijken uithoek van 's Lands of Koninklijke Werf, ter plaatse daar het eiland Kattenburg met de stad is verbonden. Het Magazijn, werd, door eenen brand in den jare 1791 genoegzaam geheel in de asche gelegd, doch in weinig maanden op nieuw her-

herfeld. Wanneer men het oog langs de zuidzijde van het magazijn tot voorbij de Oosterkerk laat gaan, ziet men langs de nieuwe vaart — die het eiland van de stad scheidt — tot op het Funie, dat aan het einde der stad is gelegen.

N°. 20. Men ziet dezelve, een weinig over den
 DESPITS VAN
 DEN SCHREI-
 JERS-TOREN. hoek van het Kamperhoofd. Van dezen
 toren — een der oudste gebouwen der
 stad, — voeren eertijds de schepen af, die
 naar zee vertrokken. In denzelven vindt
 men eenen steen, waarop eene vrouw,
 met het voorschoot voor de oogen, als of
 zij schreide uitgehouwen is; hiervan ont-
 leent, naar men zegt, deze toren zijne
 naam, offchoon anderen willen, dat in
 plaatse van tranen over het vertrek van
 haren man te storten, zij zich hierover
 verheugt, in de hoop van weldra eenen
 anderen man te erlangen. Op dezen steen
 staat het jaartal 1569.

N°. 21. Men ziet dezelve over dit gedeelte der
 DE STAD
 WEESP. stad. Zij is aan den Vechtstroom, twee
 uren van hier, gelegen en vermaard we-
 gens hare stokerijen ven Jenever, die men
 naar

naar de *Oost-Indie* verzendt. Hare bevolking wordt op 4,563 zielen begroot.

N°. 22. Deze uithoek was weleer eene schans
 GEZIGT OP aan het IJ, met geschut voorzien. Van
 HET KAMPER- dezen hoek heeft men het gezigt op den
 MOOFD. Nieuwendammer steiger, van welken zich
 het gezigt, ter regter zijde van de Slijp-
 steenen of van den Buitenkant, tot op het
 Zeeregt uitstrekt. In de meeste, langs de-
 ze zijde staande huizen, wordt nering ge-
 daan. Men treft er *victualie* winkels en
 andere, voor de behoeften der zeevaren-
 den, aan. De steigers aan den Buitenkant
 zijn met schepen bedekt.

N°. 23. Een gebouw dat deszelfs naam van de
 HET ZEE- zamenkomst, die de Kommissarissen van
 REGT. Zeezaken alhier hielden, ontleent. Het-
 zelve is thans voor een kantoor van den
 Waterschout en tot andere inrigtingen be-
 stemd.

N°. 24. Deze Barak is op de binnen vest, tus-
 DE MILITAI- schen het Funie en de Muiderpoort gele-
 RE CASERNES: gen en in den jare 1810 voltooid; zij is
 ORANJE- 800 rijnlandsche voeten lang en 140 voe-
 NASSAU. ten

ten breed. In dezelve kunnen omtrent 3,000 militairen gehuisvest worden.

N°. 25. Hetzelve staat op het Weesper-veld en is in den jare 1782 gebouwd en voltooid. **HET WERK-HUIS.** Het bestaat eene ruimte van 555 voeten in de lengte en 255 in de breedte. — Bedelaars, vagebonden, landloopers, ontuchtige vrouwspersonen en lieden van een ongeregeld gedrag, worden aldaar opgesloten; men ontvangt er ook lieden, die zonder bestaan zijnde, zich om te werken, — zoo als weven, spinnen, touwpluizen, breijen of anderen arbeid — ten voordeele van het gesticht, aanbieden.

Achter het gebouw is eene groote omgemuurde plaats.

N°. 26. Hetzelve ligt bij het werkhuis, aan de overzijde der Kerkstraat en is in den jare 1769 gebouwd.

HET LUTHERSCHE DI-AKONIE EN BESTEDING-HUIS. Dit huis van liefdadigheid maakt een der zoodanige uit, welke men in *Amsterdam* veelvuldig vindt. — In hetzelve worden arme leden, van de Lutherfche gemeente, zoo mannen, vrouwen als kinderen, onderhouden.

Eene

N°. 27. Eene der nieuwste en fraaiste poorten
 DE MUIDER- van de stad *Amsterdam*, in den jare 1771
 POORT. gebouwd. — Van *Utrecht*, *Weesp*, *Naar-*
den, *Muiden*, van den kant van *Gelder-*
land en uit het oostelijke gedeelte van het
 Koningrijk komende, gaat men door deze
 poort.

Wanneer men zich buiten de Muider-
 poort begeeft, komt men in het Diemer-
 meer. Vóór deze poort ligt de Plantaadje;
 de middelweg der Plantaadje is met eene
 rij boomen beplant: zoowel aan beide zij-
 den als in de dwarslanen zijn *particuliere-*
en collegie-tuinen, waaronder dezulke ge-
 vonden worden die tot openlijke zamen-
 komsten in gebruik zijn.

Het nieuw aangelegen park is zeer aan-
 genaam voor de wandeling: in hetzelfde is
 eene groote *publieke* zaal tot het houden
 van *vauxhal* gebouwd. — Aan de zuid-
 zijde van de Plantaadje vindt men het
 Badhuis.

De Plantaadje wordt in het schoone
 jaargetijde door eene menigte van wande-
 laars bezocht; terwijl de voornaamste en
 gegoede inwoners zich in het Park en Bad-
 huis — ter oorzake van het fraaije uitzigt

aldaar — verlustigen. Ook in den winter, wanneer de wegen met sneeuw bedekt zijn, vermaakt men zich alhier met narpartijën.

N°. 28. Deze werd in de vijftiende eeuw ge-
DE TOREN
 VAN DE OUDE
 ZIJDS-KAPEL. bouwd, en is 125 voeten lang en 90 voeten breed. De Kapel zelve is tot de Gereformeerde-Godsdienstoefening in gebruik.

N°. 29. Dezelve is in het jaar 1512 gesicht en
DE MONT-
 ALBAANS TO-
 REN. in den jare 1605 met eene spits, en van klokwerk voorzien.

De Heer provost van *Parijs*, heeft van dezen toren, zijn Panorama van de stad *Amsterdam*, bij een besneewd wintergezicht geschilderd; waarvan niets natuurlijk gelijkend was dan de sneeuw. Hoe moet men hier de uitstekende geestigheid van een Fransch vernuft niet bewonderen, even als een portraitschilder die, het gelijkend portrait van eene dame willende geven, hetzelfde met eenen sluijer bedekt.

De ondernemer en zamensteller van dit
 Pa-

Panorama, zag dat van den Heer **PROVOST** te *Parijs*, in het afgeloopene jaar. — Welk gevoel moet bij eenen regtgeaarden Nederlander ontstaan, als hij zulk eene vermaarde vaderlandsche stad, die de bewondering der vreemdelingen niet alleen opwekt, maar derzelve verwachting verre te boven gaat, zoo mishandeld en afschuwelijk aan dezulke, die met de stad *Amsterdam* en hare ligging in *natura* onbekend zijn, ziet voorgesteld. In hoe verre is dan het Panorama der stad *Amsterdam* te *Parijs*, niet ten achteren bij het opgesmukt *Parijs* en bij andere steden, welke men aldaar gelijktijdig vertoont.

De gelijkenis van alle voorwerpen die hier afgebeeld zijn en *Amsterdam* ken-schetsen, kan men niet beter vergelijken, als bij een' Franschman die het Hollandsch naspreekt, en hetzelfde in *Parijs* voor zuivere Hollandsche taal uitkraamt.

Even als men naar de gelijkenis der ge-schuijverde dame zoude moeten raden, zoo heeft zulks, met betrekking tot onze stad, aldaar plaats. Verbeeldt u het bovenste

der huizen en den grond beneden, eentoonig wit, de staande kanten, al de huizen van kleur en vorm genoegzaam gelijk, de vier stroken (grachten) door de invallende sneeuw loodkleurig, terwijl men hier en daar eene waterschuit ziet liggen.

De keuze der standplaats is ook geenszins zóó genomen, om de stad *Amsterdam*, naar hare ware gedaante te vertoonen.

De helft van den voorgrond stelt ons volgens dat standpunt de Rapenburgergracht tot de Sint Anthonies-fluis, den Joden-hock met de gemeente markten en straten voor. — De fraaiste en merkwaardigste gebouwen zijn zeer verre en dus voor het oog verloren.

Men kan deze Panoramafche voorstelling eerder een algezicht noemen, van het grootste deel der Joden-buurt en van dat gedeelte der stad, welks beschouwing voor den vreemdeling weinig aanlokkends heeft, als een Panorama van de stad *Amsterdam*.

Vestigden wij ons oog op den vermaarden IJstroom, wij vonden het mastbosch niet, en kwam zoo voor als het moest zijn, om in het zoogenaamde groote rijk ingelijfd

lijfd te worden. Deze ontwaring deed; als het ware, ons vaderlandsch hart wegkrimpen.

— Ons oog ontmoet geen schip; alleenlijk worden de kameelen, om diep geladene schepen over Pampus te brengen, en de moddermolens, om de haven en het IJ uit te diepen, aangewezen. Geene koopvaardischepen worden gevonden, de IJstroom is ledig.

Bij deze beschouwing, konden wij de gedachte aan den ridder van de droevige figuur, niet van ons verwijderen.

Men kan ligtelijk beseffen, wat een Nederlander moet gevoelen, als hij buitenlands eene voorstelling van eene stad, welke haar bestaan en hare vorming aan nijverheid, smaak en kunst is verschuldigd, in zulk eenen misvormigen staat, die geheel van de waarheid is afwijkende, aantreft. Wij durven gerustelijk zeggen, dat de stad *Amsterdam*, niet alléén in gebouwen en kunstwerken met andere hoofdsteden van *Europa* wedijvert, maar in vele deelen den voorrang verdient.

Welk denkbeeld moet de vreemdeling van de stad *Amsterdam* vormen, als hij

dezelve tot spot, in *Parijs*, in *Weenen* en in andere steden van rang ziet voorgesteld; hoezeer moet hij — indien hij de stad van geenen anderen kant kent — tegen dezelve vooringenomen worden en het besluit opmaken, dat, in de stad *Amsterdam* van welke zoo hoogelijk wordt opgehaald, niets merkwaardigs te zoeken of te vinden is.

Wat moet men zeggen van sommige onzer stadgenooten die, in onze dagen van tegenspoed en verdrukking, het Panorama der stad *Amsterdam* door PROVOST vertoond, als schoon, kunstvol, waar; men onnavolgbaar roemden; en waarom? Dewijl een Franschman de vervaardiger was.

Zou *Amsterdam* wel tot zulk eene grootte zijn gekomen, indien onze voorvaderen, den nationalen geest hadden verzaakt en met vreemdelingen zoo zeer waren weg geloopten?

N°. 30. De mond van het Damrak, werd op
 DE NIEUWE deze plaats tot in den jare 1561 door
 BRUG. eene rij palen en eenen boom afgesloten:
 daarna bouwde men eene houten brug en
 in den jare 1681 werd dezen, door de
 tegenwoordige van steen, met vloerdeuren
 vervangen.

De ongemeene drokte, die den ganschen
 dag op dezelve heerscht, en de doortogt
 der schepen, met staande masten, door
 middel der oorgaten, welke men in deze
 brug vindt, is alhier nagebootst. Men
 ziet de schepen, zoowel naar binnen als
 naar buiten, tot den Nieuwebrugs-boom,
 die tegen over deze brug ligt, varen.

N°. 31. In het midden van deze kaai ziet men
 DE TEXEL- den Texelschen steiger; aan het einde van
 SCHE - KAAI denzelven het Kommisfaris-huisje: aan en
 EN STEIGERS. van dezen steiger *arriveren* en vertrekken
 de kagen, die van *Texel* en den *Helder*
 komen.

Over den Texelschen steiger ziet men
 den Harlinger steiger: aan en van denzel-
 ven komen en vertrekken dagelijks de Har-
 linger veerschenpen.

Vóór den Texelschen steiger vindt men

den Meppelder steiger, welke insgelijks met de veerschepen, van *Meppeld*, *Nijkerk*, *Steenwijk*, *Vollenhoven* en *Blokzijl*, die dagelijks aankomen en vertrekken, is bezet.

N°. 32. Van nabij ziet het oog langs eene rij **DE HARING-PAKKERIJ.** huizen, tot het verkoopen van scheepsbehoefden, het maken van scheepszeilen; enz, enz. in gebruik, terwijl de breede kaai, die voor deze rij huizen ligt, ons koop- handel en zeevaart, benevens de werkzaamheid, aan de groote visfcherij verbonden, voorstelt.

Onder den bodem, ter plaatse, daar de beschouwer staat, is het kantoor, der beeedigde keurmeesteren van den haring.

Deze beschouwing geeft ons een denkbeeld van de levendigheid, die aan den Buitenkant heerscht.

N°. 33. Veel verder, over de huizen der **DE SIJNAGOGE DER PORTUGEESE JODEN.** ringpakkerij, ziet men de Portugeesche Jodenkerk in de Muiderstraat, in den jare 1670, naar het plan van den Tabernakel gebouwd.

Deze kerk is op de luisterrijkste wijze, tot

tot het houden van dezen Godsdienst ingerigt.

N°. 34. Dit gebouw hebben wij bereids bij de eerste uitlegging der stad *Amsterdam*, als de Sint Anthonies-poort aangehaald. — De Sint Anthonies-waag is een der oudste gebouwen van de stad, in den jare 1488 gesticht. Van daar heeft zij de gedaante van een versterkt kasteel.

Het benedenste gedeelte is tot het wegen van koopmansgoederen en het bovenste, tot de *Anatomie* in gebruik. — Op de *Anatomie*, of zoogenaamde snijkamer hangt de vermaarde schilderij van REMBRAND, voorstellende, de hoogleeraren en het *cadavre*, bij ons, door de fraaije prent van den Graveur DE FRY bekend.

Eene kamer der waag is tot eene burgerwacht geschikt, en sinds het vorige stadshuis op den Dam, in een paleis is her- schapen, wordt voor dezelve, van den kant der Nieuwe- markt, openlijk regt en justitie voor misdadigers gehouden.

N°. 35. Deze kerk staat op den hoek van de Amstelsiraat en Houtmarkt; men ziet haar even

SIJNAGOGE
DER HOOG-
DUITSCHER JO-
DEN.

even ten zuiden over de Sint Anthonies-
 waag. Zij is niet zoo groot en aanzien-
 lijk, maar heeft echter, zoo van buiten
 als van binnen dezelfde gedaante, als die
 der Portugeefche, daar zij tegen over
 staat. Het gewelf rust op vier hardste-
 nen kolommen.

N°. 36. Men ontwaart haar een weinig verder,
 DE WEES-
 PERPOORT. als de Synagoge der Hoogduitsche Joden.

Deze poort is aan de oostzijde van den
 Amstel; bij het uitgaan komt men aan
 de zoogenaamde Weesperzijde, alwaar de
 Weesper-, Naarder- en Muider- schuiten,
 behalve die van vele dorpen, als: *Nich-*
tevecht, het *Sticht-den-Berg*, *Vreeland*
 en anderen, aankomen en afvaren.

Zij heeft dezelfde gedaante als de Utrecht-
 sche poort. In den jare 1810, rigtten de
 Franschen, op de Weesperpoort eene te-
 legraaf op, welke over *Antwerpen*, met
Parijs gemeenschap hield en werkzaam
 was. Op den eersten revolutie-dag in
 1813, werd deze telegraaf, door eene za-
 mengevloede menigte vernield.

N°. 36.
 DE WEES-
 PERPOORT.

N°. 37. • Deze kerk wordt, terwijl vóór de te-
 DE OUDE- genwoordige in den jare 1300 eene andere
 KERK EN TO- stond, voor de oudste van de stad gehou-
 REN. den. Men ziet bijna geheel hare lengte.
 Aan het oosteinde van deze kerk staat eene
 kleine spits, terwijl aan het westeinde de
 Oudekerks-toren gevonden wordt. De-
 ze toren heeft drie omgangen en is 240
 voeten hoog. Op denzelfen heeft men
 een voortreffelijk gezigt langs de overzijde
 van het Damrak, op den Dam en het
 Paleis.

De vermaarde MILATS heeft van dezen
 toren een groot Panorama-gezig, ziende,
 op het Koninklijk Paleis, de overzijde
 van het Damrak, de Nieuwekerk en
 van die zijde der stad en ommestrecken,
 hoog 23 en breed 52 duim, geteekend.
 Hetzelve is door w. VAN SENUS gegraveerd,
 en onder directie van E. MAASKAMP zamen-
 gesteld en in kleuren zeer uitvoerig bij
 hem uitgegeven, en te bekomen.

De klokken in dezen toren, waaronder verbazend groote zijn, wegen te zamen 57,363 pond.

De kerk zelve, was weleer aan St. Nicolaas gewijd. Te dien tijde waren in dezelve 33 altaren en 13 kapellen, en onder andere kostbare sieraden vond men er een levensgroot zilveren St. Nicolaasbeeld, dat in de dagen van nood, tot geld is gemunt geworden. Tegenwoordig prijkt deze kerk, behalve haar uitmuntend orgel en hare kontrijke kerkglazen, met verscheidene graftomben en praalgraven van zeehelden en van vermaarde mannen, als: dat van HEEMSKERK, WIRTZ, VAN DEN ZAAAN, SWEERS, VAN DEN HULST EN DE HAAN, die voor den vreemdeling merkwaardig, om te bezien zijn.

N°. 38. Deze kerk staat in het gezicht iets verder, en heeft genoegzaam dezelfde gedaante als de Westerkerk, maar is niet zoo groot als deze. Zij werd in den jare 1611 voltooid en 40 jaren daarna, haar toren volbouwd.

Ook in deze kerk houden de Hervormden (Gereformeerden) hunnen Godsdienst.

Zij

Zij bezit noch bijzondere sieraden noch praalgraven.

N°. 39.
DE UTRECHT-
SCHEPOORT.

Deze heeft dezelfde gedaante als de reeds aangewezenen Weesperpoort. Buiten dezelfde, aan de westzijde van den Amstel, — nader — voor en omtrent de herberg de Beerebijt, vertrekt drie malen daags, de schuit op de stad *Utrecht*. Ook komen en vertrekken van hier de schuiten naar en van *Rotterdam*, *Leyden* en *Gouda*. Op maandag, zijnde de grootste der marktdagen van de stad *Amsterdam*, vindt men hier eene bijna ontelbare menigte van dorp- en *particuliere* schuiten daarenboven.

N°. 40.
HET TEGEN-
WOORDIGE
STADHUIS.

Dit gebouw, met deszelfs vier spitse, versierde schoorsteenen, ziet men een weinig verder: het was eertijds het St. Cecilia klooster en werd bij de *reformatie* in een *logement* veranderd.

Onder de eerste aanzienlijke personen, die alhier *logeerden*, telt men den Graaf van *Leicester*; later kreeg het den naam van: Prinsenhof, terwijl men het te gelijk tot kantoren voor uit- en ingaande regten in-

inrigtte. Daarna werd er tot het houden van de Admiraliteits-collegiën, een stuk aangebouwd: het aanwerven van zeelieden en de betaling der maandgelden geschieden alhier.

Men vindt in dit gebouw vele schoone schilderijen. Voor hetzelfde, naar den kant van den Fluweelen burgwal, is men thans bezig met het bouwen van eenen nieuwen gevel. Men heeft door twee poorten, toegang op eene vierkante binnenplaats, van waar men zich naar de verscheidene inrigtingen kan begeven. In hetzelfde houdt het *Cour-d'Assises* en de *correctioneele* regtbank hare zittingen. Ook zijn in het Stadhuis de boeijen voor de *crimineele* gevangenen. Kortom, alles wat tot de Wel Edele Achtbare Burgemeesteren en Raden, tot de Regtbanken, de Thesaurie, de Secretarij en verdere afdeeling van het bestuur dezer stad behoort, vindt men hier vereenigd.

N°. 41. De nieuw gebouwde Catholijke kerk, het DE ROOMSCH-CATHOLIJKE KERK, HET DUIFJE, is even over het Stadhuis in de verte, te zien. Dezelve is van een fraai fron-

frontispice en van eenen fraaijen glazen koepel voorzien. Deze is de eerste geweest, die met verlof van de Regering, de uiterlijke gedaante van eene kerk voor Roomsche Catholijken had. Dezelve werd in den jare 1795, op een erf van eene afgebrande suikerbakkerij, op de Prinzengracht over het Amstelveld, gebouwd.

N°. 42.
DE MUNTSTO-
TOREN.

Eertijds was deze toren een gedeelte van de Regulierspoort, welke wij, bij het gewag maken van de eerste vergrooting der stad, hebben aangehaald.

Bij den inval der Franschen, in den jare 1672, verplaatste men in denzelven de munt. Daarna is het gebouw dat aan den toren grenst, in een *logement* veranderd.

Men heeft van dezen toren een schoon gezigt op den Binnen-Amstel en de Reguliers-Breefstraat.

De Heer MILATS heeft ook van dezen toren een Panorama-gezig, tot eene we-
dergâ van dat van den Oudekerks-toren
genomen, en is, even als dat van het
andere Panorama, door den beroemden

D

W.

W. VAN SENUS gegraveerd, en onder direc-
tie van E. MAASKAMP, in kleuren op velijn
papier gedrukt.

Dit gezigt is hoog 23 en lang 32 duim;
en bij den uitgever dezès te bekomen.

N°. 43. Dit aanzienlijk gebouw, lang 250 en
DE BEURS. breed 124 voeten, is in den jare 1613
voltooid en kenbaar aan het torentje, dat
men op hetzelfde, indien men het gezigt
regts af volgt, ziet.

De Beurs heeft twee ingangen. Der-
zelve voorgevel, naar den kant van het
Rok-in, pronkt met den collosfalen Mer-
curius, benevens de zinnebeelden van den
koophandel en het Stads-wapen.

Dagelijks verzamelen zich de kooplieden
dezer stad, en zoo vele andere als uit alle
oorden der wereld daar gevonden worden,
op een bepaald uur te dezer plaats. Ie-
der heeft aan of omstreeks eenen genom-
merden pilaar zijne vaste plaats, zoodat
het weinig moeite kost om elkander, on-
der zulk eene verbazende menigte van men-
schen, oogenblikkelijk te vinden.

Door middel van de sluis, welke onder
de

de beurs is, loopt het water van den Amstel tot het Damrak.

N°. 44. Dit gebouw, met hare spits, volgt op de Beurs, en staat tuschen de Kalverstraat en het Rok-in.

NIEUWE-
ZIJDSCAPEL.

De Kapel werd in den jare 1345, ter oorzake van een mirakel gebouwd en was toen, *de Kapel der Heilige Stede* genaamd. Zij werd in den jare 1421 en 1452 door eenen brand vernield; doch is daarna veel fraaijer als de vorige waren, opgebouwd.

In 1590 werd in dezelve voor de eerste maal, de Hervormde Godsdienst uitgeoefend.

N°. 45. Dit gebouw is in het jaar 1786 gesticht.

HET
ROOMSCH-CATHOLIJKE
MAAGDEN-
HUIS.

Een groot getal meisjes van den Roomschen Catholijken Godsdienst, die hunne ouders door den dood verloren, worden aldaar gehuisvest en genieten eene voortreffelijke opvoeding.

In de kapel, welke zich in dit gesticht bevindt, hangt onder andere fraaije schilderstukken, eene schilderij, voorstellende,

het mirakel te *Amsterdam*, dat aanleiding gaf tot het sichten van de Nieuwezijds-Kapel.

N°. 46.

HET KONINKLIJK PALEIS.

Dit overschoon gebouw, gelegen op den Dam, een der voornaamste pleinen der stad, zoude eene bijzondere beschrijving vorderen, indien men het naar waarde wilde behandelen, waartoe wij in dezen niet kunnen besluiten. Wij willen slechts aanspikken, dat deszelfs bouwing door den beroemden bouwmeester JACOB VAN KAMPEN ontworpen, in den jare 1648 werd begonnen en binnen tien jaren tijds is voltooid.

Het gebouw is langwerpig vierkant, en heeft 282 voeten lengte en 222 voeten breedte. De hoogte wordt berekend, behalve den koepeltoren, die 67 voeten hoog is, op 116 voeten. De voor- en achtergevels steken in het midden vooruit. De Koninklijke ingang is van voren, met zeven bogen. Van achteren gaat men door middel van eene groote vierkante poort binnen.

Dit overschoon gebouw, door de vijf bouworden zamengesteld, draagt het kenmerk

merk van schoonen en kieschen smaak. De Koninklijke zaal in hetzelfde is groot, prachtig en schoon; men vindt er weinig in *Europa*, welke dezelve overtreffen.

Hoewel de vorige schilderstukken van het Stadhuis, en de latere van het Museum, dat zich hier bevond, in het Trippenhuis, gelegen op den Kloveniersburgwal, zijn overgebracht, vindt men echter aldaar, nog vele uitmuntende schilderijen; waaronder *de Fabricius* door F. BOL en *de Marcus-Aurelius* door G. FLINK en andere voorname stukken, uitmunten — Het beeldwerk in de Vierschaar — thans de Kapel — als in het gansche gebouw is uitvoerig en overheerlijk. — De groote zaal en *appartementen* of vertrekken zijn rijk, en met het prachtigste *ameublement* voorzien.

Het was in den jare 1808, dat dit heerlijke kapitoel van den Achtbaren Raad, en van Wethouderen dezer stad, in een koninklijk paleis werd veranderd; de kleine ramen en glazen van het gebouw maakten plaats voor grootere en aan de vooruit

springende *frontispice* beneden, werd een balkon gemaakt.

Van binnen is alles, met groote kosten, tot bewoonbare vorstelijke *appartemen-ten* ingerigt.

Aan de zuidzijde vindt men den ingang van de Wisselbank der stad *Amsterdam*, in den jare 1609 opgerigt.

N°. 47. DE NIEUWE KERK. Deze kerk is in den jare 1408 geficht; en aan St. Catharina toegewijd geweest; sedert 1578 werd de Hervormde Godsdienst in dezelve uitgeoefend. Zij werd in 1645 door brand grootendeels in de asche gelegd, hoewel spoedig daarna herbouwd.

Zij bevat verscheidene merkwaardigheden; vooreerst de mahonie-houten predikstoel, een meesterstuk der beeldhouwkunst; door den vermaarden *VINKENBRINK* gebeiteld; voorts het groote en kleine orgel, zijnde het groote bekend door deszelfs sterk en zuiver geluid en uitmuntende menschen-stem.

Het koor in deze kerk is met een geelkoperen hek van het ruim afgescheiden.

Men bewondert in deze kerk, de onder-

derscheidene prachtige praalgraven van de vermaardste en dapperste zeehelden, zoo als dat van den onvergetelijken M. A. DE RUITER, van VAN ZWEERTS, van VAN GALLEN en van BENTINK; als mede het gedenkstuk ter eere van den vermaarden dichter, J. VAN DEN VONDEL, in den jare 1772 — drie en negentig jaren na zijnen dood — opgericht.

Ook hier zijn overheerlijk geschilderde glazen, waarvan men de, door BRONKHORST geschilderde, voor de beste houdt.

N°. 48. HET PANORAMA VAN WATERLOO. Achter de Nieuwe Kerk, bij de uitstekende gebouwen, ontdekt het oog, aan het uiterste zuidwestelijke gedeelte der stad, het Panorama van *Waterloo*; men ziet van dit standpunt, het gebouw waarin men zich thans bevindt.

De *rontonde* is, bij gelegenheid van de roemrijke overwinning op den 18 Julij van den jare 1815 te *Waterloo* behaald, in zeer korten tijd daargesteld. In hetzelfde ziet men, in levensgroote beelden op den voorgrond, de zegevierende helden van den glorieijken en altoos gedenkwaardigen dag, die *Nederland* zoo veel roems verschafte;

men heeft verder een algemeen en zeer uitvoerig overzicht van het slagveld, in alle deszelfs deelen; deze tentoonstelling is onder *directie* van den ondernemer en eigenaar, E. MAASKAMP, uit echte bronnen zamengesteld.

Alles, zoo wel beelden als landschap, is door de vermaardste kunstenaars dezer stad geschilderd; men bewondert hier de fraai geschilderde paarden en *militaire* houdingen van den beroemden L. MORITZ; de verdere beelden en de slagorden van den vermaarden J. KAMPHÜZEN; bekend door zijne allegorische schilderij, op de tooneel-gordijn van den Hollandschen Schouwburg: beide schilders zijn verscheidene malen met gouden eere teekenen, voor hunne loffelijke overwinningen op andere kunstenaars behaald, bekroond geworden.

De niet minder kundige C. DE KRUIF, heeft mede een groot deel van hetzelfde, met lof geschilderd, terwijl het, aan natuur zoo zeer gelijkend landschap, door eenen der beste Nederlandsche landschap-schilders — den vermaarden HANSENS — is vervaardigd.

Deze onderneming is om deszelfs waarde, met de hooge bescherming van Zijne Majesteit den Koning, en van die, der wel edele Achtbare Heeren Burgemeesteren dezer stad, begunstigd.

Het Panorama is door Zijne Koninklijke Majesteit en Hoogstdeszelfs Familie, door beide de helden: Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins van Oranje en zijne Excellentie: Milord, Luitenant-Generaal HILL, opper-bevelhebbers der legers van dezen dag, met groot genoeg bezigtigd geworden; terwijl alle deze hooge personen hebben betuigd, dat er eene onbegrijpelijke waarheid in de zamenstelling plaats vond.

Vele vreemdelingen en voorname bevelhebbers, hebben niet minder hunne verwondering doen blijken bij de beschouwing van dit algezig dat, volgens hunne getuigenis, niet alleen de natuur, maar ook de begoocheling van dezelve in zich bevat.

De daarstelling der nieuwe vinding (Panorama) is alzoo niet meer de uitfluitende eigendom van den vreemdeling: om zulk eene vertooning ten minste, behoeft men

hunne hoofdsteden niet meer te bezoeken; of te wachten tot dat dezelve, tot hoogen prijs, van buiten tot ons ter bezigtiging overkomen. *Amsterdam* kan thans, door deze voorstellingen, naar getuigenis van vele reizigers, gerustelijk met die der voornaamste en beste voorstellingen, welke in andere hoofdsteden van *Europa* gevonden worden, wedijveren.

N°. 49.
LEYDSCH-
POORT.

Deze poort is een regelmatig vierkant gebouw, met vier torentjes aan de hoeken; naast of aan dezelve ligt eene fluis, tot doorvaart van schepen bestemd.

N°. 50.
DE RO-
NINKLIJKE
SCHOUW-
BURG.

Dit gebouw, alwaar het Panorama tegen over staat, werd in den jare 1774 bij de Leydschepoort opgetrokken. Het is geheel van hout en van tijd tot tijd aanmerkelijk vergroot.

De overheerlijke decoratiën en het schilderwerk, overtreffen zeker die van alle andere schouwburgen van *Europa*. De schilderkunst, welke de navolging der natuur bescijnt, schijnt zich in dit land, tot den waren toon gestemd te hebben. In lucht,

lucht, landschap en boomen, kortom, in alles schijnt de natuur te heerschen.

Gedurende negen maanden van het jaar, geeft men op dezen schouwburg drie voorstellingen in de week, bestaande uit treur-, blij-, tooneel- of zangspelen, benevens zeer schitterende *balletten*, die veel opgang maken, alzoo men aan dit tooneel de eerste dansers en danseresfen heeft *engageerd*.

De uitmuntende inrigting van dit gebouw, de smaak en bekwaamheden der *directie* en tooneel-kunstenaars, verdienen dat men in dezen met lof gewaagd.

N°. 51. Men ziet dit gebouw in den jare 1665 gesticht en 1783 aanmerkelijk vergroot; wanneer men een weinig regs af het oog slaat, op de Prinsengracht bij de Leydsche straat.

HET AAL-
MOEZENIERS-
WEESHUIS.

Behalve de twee zij-vleugels, is dit gebouw 583 voeten lang. Het westelijke gedeelte van hetzelfde is voor meisjes en het oostelijke voor jongens ingerigt. Het getal der kinderen, van beide geslacht, dat alhier gepleegd wordt, bedraagt 1800: het zijn grootendeels kinderen, welker ouders
in

in het Gasthuis dezer stad overleden zijn, of dezulke die verlaten of tot vondeling gelegd zijn.

N°. 52. Men bespeurt dit gebouw, gelegen op de Keizersgracht, wanneer men eene der cirkelvormige grachten, na het midden der stad nadert: het ontwerp tot de stichting van Felix Meritis, werd in den jare 1777, door den kundigen heer WILLEM WRITZ gemaakt en het gebouw in 1788 voltooid.

De beschrijving en inrigting van dit uitmuntend gebouw, moeten wij, om wijsloopigheid wille, waarvan wij ons niet zouden kunnen onthouden, voor het grooter deel voorbij gaan. Een enkel woord: De vijf eerste dagen der week kan het gebouw, door de zoodanige die geene leden van hetzelfde zijn, worden bezigtigd. — De werkzaamheid aldaar is in vijf departementen verdeeld als: 1°. Koophandel, 2°. Natuurkunde, 3°. Teekenkunde, 4°. Muzijk, 5°. Letterkunde.

Het departement teekenkunde bezit een overheerlijk museum van *antieke* pleister-

terbeelden, op de *origineele* afgegoten; benevens vele kunstige zeldzaamheden.

Des vrijdags avond, gedurende den winter heeft men een prachtig en kunstvol *concert*. Om kort te zijn; deze Maatschappij is het vereenigingspunt van geleerden, van kunstenaars en groote vernuften: de *directie* aldaar is billijk, boven den lof verheven.

N°. 53. Om het gezigt van dezen toren te hebben, moeten wij nog twee kanalen naar het midden der stad — en meer naar den voorgrond gelegen, naderen.

DE JAN RODEN-POORTS-TOREN.

De naam des torens herinnert ons, dat wij denzelven alreede als poort hebben aangemerkt. Thans is dezelve tot eene *militaire* gevangenis in gebruik.

N°. 54. Van den Jan Roden-poorts-toren volgt men het kanaal van den Singel, reeds zichtbaar aan de huizen die zich aan de overzijde bevinden en wel aan die, welke van achter de Nieuwe Luthersche-kerk te voorschijn komen. Wanneer men deze lijn tot aan het einde van het Droogbak wil volgen,

DE NIEUWE LUTHERSCHE KERK.

gen, moet men de Brouwersgracht en den Haarlemmerdijk *pasferen*.

In dezen Singel ligt het altoos vol met groote beurtschepen, zoo als die van *Middeburg, Dord, Breda, Nijmegen, Antwerpen* en andere groote steden.

De Nieuwe Lutherfche - kerk is in den jare 1668 gebouwd, nadat de Lutherfche Gemeente in den jare 1632 eene kerk op het Spui en den Singel had geflicht, welke oude, en deze, nieuwe kerk genoemd wordt. Zij is naar het model van de St. Pieterskerk te *Romen* gebouwd en heeft om die reden eene ronde gedaante, en eene hoogte van 162 voeten. Het dak is met koper, zijnde een gefchenk van KAREL XII, Koning van *Zweden*, gedekt. De predikstoel is fraai gebeiteld, terwijl een uitmuntend orgel in deze ruimte, eene heerlijke uitwerking doet.

N°. 55. De kerk is tot uitoefening van den **HER-
DE WESTER-
KERK EN TO-
REN.** vormden Godsdienst in den jare 1620 gebouwd. Zij heeft een voortreffelijk orgel; de sieraden aan hetzelfde zijn overschoon gebeeldhouwd, terwijl het op vier kolommen van rood Egyptisch - marmer rust.

Aan

Aan het westeinde van deze kerk verheft zich tot op eene hoogte van bijna 500 voeten, de vermaarde toren, algemeen bekend wegens deszelfs hoogte en nette bouworde. De spits des torens prijkt met de Keizerlijke kroon. Door zijne *majestueusche* hoogte en gedaante, verheft hij zich als gezag hebbende boven alle andere torens.

Het plein, waarop deze kerk staat, is met rijen iepenboomen beplant en wordt de Westermarkt genoemd.

Op kermis en twee voorafgaande jaarmarkten, pronkt deze markt met eene menigte kramen, welke alsdan eenen grooten toeloop van koopers en aanschouwers tot zich lokken.

Aan de zijde van de Keizersgracht werd de vorige vleesch-hal, na het sloopen der waag op den Dam, tot eene waag, onder den naam van Westermarkts-waag ingerigt.

N°. 56. Wanneer men aan deze zijde de stad
HET DORP SLOTEN. overziet, ontdekt het oog op een uur afstands der stad, het dorp *Sloten*, gelegen

tus-

tusfchen *Amsterdam* en het Haarlemmermeer.

Over dit dorp ziet men den grooten waterplas, het Haarlemmermeer, welke in vorige eeuwen door het ineen loopen van verscheidene kleine meeren, door affpoelingen van land is ontstaan en thans eene ontzaggelijke uitgestrektheid van 50,000 morgen beslaat.

Men is meermalen bedacht geweest om dezen grooten waterplas, even als de Beemster, droog te malen, welk plan in den jare 1742 zelfs door hoog gezag is beraamd geworden: de onkosten werden toen op 6,651,000 gulden begroot.

Men heeft aan den Overtoom in den jare 1809 tot *passagie* uit het Haarlemmermeer, eene nieuwe sluis gebouwd. Door middel van dezelve kunnen de schepen uit het Haarlemmermeer komende, aan deze zijde van de stad, door de Brouwersgracht en Eenhoornsluis, gemeenschap met het IJ houden.

N°. 57. Daar men alhier het buitenste gedeelte
DE BUITEN- der stad van nabij ziet, ontdekt men de
MOLENS. rijen, van het groot getal windmolens,
die

die in de buiten wijken en op de buiten Singels de stad omringen.

Deze molens zijn meestendeels houtzagers, behalve de korenmolens, die op de 26 bolwerken in den half-ronden cirkel der buiten-vesten staan.

Bij eenen stijven wind leveren deze wieken-reuzen, door hun groot aantal, voor den vreemdeling een wonderlijk gezicht op.

No. 58.
DE STAD
HAARLEM.

Een weinig voor de Noorderkerk ziet men de groote Kerk van *Haarlem* zich boven de stad verheffen; zijnde *Haarlem* drie kleine uren van *Amsterdam* gelegen.

Aan de andere zijde der stad buiten de Haarlemmerpoort, komt en vertrekt ieder uur van den dag eene schuit *vice versa* van *Haarlem* en *Amsterdam*.

De *diligence* van *Amsterdam* op den *Haag*, rijdt alhier twee malen daags door.

De bevolking der stad *Haarlem* beloopt 20,080 zielen, en wordt door de Italianen het tweede *Bononie* genaamd, wegens haren rijkdom in uitmuntende schilders en kunstenaars van allerlei smaak.

De groote markt aldaar, pronkt met het standbeeld van LAURENS JANSZON, Koster te *Haarlem*, en uitvinder der boekdrukkunst.

De bloemkwekerijen en linnenbleekerijen dezer stad zijn door gansch *Europa* bekend. — Het Haarlemmerhout en de omstreken van *Haarlem*, zijn teekenachtig en worden door de Amsterdammers in het schoone jaargetijde, om fraaiheid van ligging en gezonde luchtfreek, zeer bezocht.

N°. 59.
DE NOOR-
DERKERK.

Deze kerk, in den jare 1623 gebouwd, heeft eene achthoekige gedaante in den vorm van een kruis.

Van binnen is zij zeer net en tot de uitoefening van den Hervormden Godsdienst ingerigt: het ruime plein waarop deze kerk staat, is Noordermarkt genoemd, waarop des maandags markt wordt gehouden.

N°. 60.
DE ZAAAN-
DAMMER
STEIGER.

Wanneer men van de Noorderkerk weder op den voorgrond ziet, valt het gewoel en de levendigheid bij den Zaandammer steiger in het oog, die nabij den Haringpakkers-toren is gelegen.

De

De *passage* van of naar de Haringpakerij, langs de buitenzijde der stad en naar de Haarlemmerfluis, is hier aanzienlijk.

Aan en van den Zaandammer-steiger komt en vertrekt ieder uur van den dag een beurtschip op *Zaandam*.

N°. 61. Deze fluis is zoo genoemd om hare
DE HAAR-
LEMMERSLUIS schutdeuren, welke het IJ-water van den Singel affluiten en de doorvaart der schepen bevorderen.

De *passage* over dezelve, — in het bijzonder van en naar den Nieuwendijk, van en naar den Haarlemmerdijk, eene der grootste en voornaamste straten, die van de Haarlemmer-fluis tot aan de Haarlemmer-poort loopt, — is aanzienlijk.

N°. 62. Deze Singel loopt van den Muntstoren
WESTZIJDE
VAN DEN
SINGEL. langs de rij huizen, welke men achter de Nieuwe Lutherfche Kerk ziet, tot aan de ophaalbrug van de Brouwersgracht; van daar tot aan den Haarlemmerdijk en eindigt aan het einde van het Droogbak.

Tusfchen de ophaalbrug van de Brouwersgracht en die van de Haarlemmerfluis de kleine vischmarkt gelegen.

In den Singel, eene der fcheeprijkfte binnen-grachten, liggen de voornaamfte en grootfte beurtschepen, zoo als die van *Antwerpen, Brusfel, Gent, Breda, Middelburg* en andere plaatsfen: van sommige dezer fchepen ontwaart men de masten.

Nº. 63. De overzijde des Haarlemmerdijks volgende, ziet men dit gebouw, dat voor de andere huizen uitfteekt. Hetzelve behoort der ftad.

HET OUDE-
ZIJDS - HEE-
REN LOGE-
MENT.

Het bovenfte gedeelte is tot eene burgerwacht gefchikt, terwijl het onderfte tot publieke verkooping van fchepen is ingerigt, en ook tot logement dient.

Achter hetzelve is een ruim plein, de Heerenmarkt genoemd; aldaar heeft men voor weinige jaren een nieuw gebouw geficht: *aan Liefdadigheid gewijd*. In hetzelve wordt de Rumfortfche-foep gekookt en aan behoeftigen uitgedeeld.

Van dit plein vertrekt twee maal daags de *diligence* over *Haarlem* naar den *Haag*.

Nº. 64. Deze poort, gelegen aan het einde van den Haarlemmerdijk, is de uiterfte poort aan

DE HAAR-
LEMMER-
POORT.

aan de westzijde van de stad, naar het
H: zij is van blaauw arduinsteen, in den
jare 1618 gebouwd.

De doorgang van dezelve is niet regt,
zoo als die van alle andere poorten, maar
gellingerd, in de gedaante van eene S.

Men vindt even buiten deze poort, te-
gen over de Haarlemmervaart een nieuw
gebouw, alwaar *pasfagiers* zich kunnen
ververschen. Het heeft een zeer uitge-
sirekt gezicht over deze vaart, welke in den
jare 1632 werd gegraven, en waardoor
men elk uur van den dag van *Amsterdam*
naar *Haarlem* kan vertrekken, en van
daar terugkeeren.

Langs de gegravene vaart ligt een straat-
weg, die regt op *Haarlem* uitloopt.

Twee maal daags komt de *diligence*,
welke over *Haarlem* naar den *Haag* rijdt,
hier langs.

N°. 65. Dit aangename dorp is aan de overzijde
SLOTERDIJK. van deze trekvaart, drie kwartier uurs van
deze stad, tusfchen den vaart en den
Sparendammerdijk gelegen.

Men vindt bij dit dorp, het tolhek en

eene nieuwe brug over de trekvaart, welke naar het dorp geleidt.

N°. 66.
DUINEN
LANGS DE
NOORDZEE.

Wonderdadig is *Holland* door de natuur, met eene keten zandduinen, langs de Noordzee — van den mond der Maas en westelijken uithoek van *Holland*, tot aan den oostelijken uithoek aan den *Helder* — beschut. Men vindt in deze zandduinen eene menigte konijnen.

Voor weinige jaren heeft men veel nut en voordeel van deze zandduinen getrokken, door het bepoten derzelve, met en het voortbrengen van aardappelen.

Men houdt de aardappelen, die op de zandduinen groeijen, voor de beste.

N°. 67.
HET DROOG-
BAK.

Weder van voren, op het einde van den Singel, ziet men langs den Buitenkant, het Droogbak.

De huizen aldaar gelegen, zijn voor het grooter deel, voor de zeevaart ingerigt, terwijl de kaaijen met schepen bedekt zijn.

N°. 68.
DE MOSSEL-
STEIGER.

Deze steiger aldus genoemd, omdat de mosfelschuiten aldaar aankomen, ligt op het voorste gedeelte van het Droogbak.

Aan

Aan dezen steiger worden ook rundvee; paarden, varkens, komende van *Noord-holland*, gelost en van hier derwaarts gaande, ingescheept.

N°. 69. Deze brug ziet men over het water langs het Droogbak; aan en van een voorpleintje; dat vóór deze brug ligt, komen en vertrekken de booten en schuiten der scheepelingen.

DE BRUG
VAN DE OUDE
STADS-HER-
BERG.

Te midden van deze brug is eene ophaalbrug; gaande over dezelve komt men aan de Oude Stads-Jagthaven, alwaar men vele fraaije jagten, boeijers en schuiten, tot vermaak der Amsterdammers geschikt, ziet liggen. Men heeft aan de buiten zijde dezer haven, eene rij nette huisjes om zich te verlustigen.

N°. 70. Langs deze buiten zijde der stad, wonen voor het grooter deel houtkoopers; welker lootsen en bergplaatzen, men langs den waterkant volkomen ziet.

DE HOUT-
TUINEN.

N°. 71. De voorste houten brug, welke men over deze gracht ziet liggen, onderhoudt de

GEZIGT OP
VERSCHIEDENE
BRUGGEN.

de gemeenschap der stad met het Bickers-
eiland.

De tweede over dezelve, met het Prin-
sen-eiland; verders heeft men het gezicht
langs deze gracht, tot het westelijke einde
aan de Teertuinen en Binnenvest.

Men ziet ook van hier hare geheele
lengte, aan de andere oostelijke zijde over
de Nieuwegracht tot aan het Funie en de
Binnenvest.

N°. 72. Even als de eilanden: Kattenburg;
DE EILANDS- Oostenburg en Wittenburg -- eene Her-
KERK. vormde kerk hebben, zoo vindt men er
ook eene op het Bikkerseiland.

Deze kerk is een net, langwerpig vier-
kant gebouw, in den jare 1759, in de
plaats van eene houten loots, waarin men
tot dien tijd godsdienstoefening hield, ge-
bouwd.

N°. 73. Wanneer men den zoom van het IJ,
SPARENDAM. langs *Sloterdijk*, en den Sparendamschen-
dijk volgt, ziet men aan deszelfs uiterste
lengte, ten westen, dit dorp, hetwelk des-
zelfs naam van het Sparen, even als *Am-
sterdam* van den Amstel ontleent.

Het

Het IJ-water wordt alhier bij vloed; met vier sluizen buiten het Spen gekeerd; gezegde sluizen dienen ook om den doortogt, voor vaartuigen, die uit het Haarlemmermeer naar het IJ stevenen en terug keeren, te bevorderen.

Deze doorvaart bezorgt het dorp veel levendigheid, nering en welvaart; de bevolking van hetzelfde beloopt op 554 zielen en is op één uur afstand van *Haarlem* gelegen.

N°. 74.
VELSEN.

Indien men dezen zoom, meerder regts, naar het noorden volgt, ontdekt men de spits van den toren van *Velsen* in het verschiet.

Dit groot en aanzienlijk dorp is twee uren van *Haarlem*, op den weg naar *Alkmaar* gelegen.

Men vindt in dit kwartier vele groote buitenplaatsen en verscheidene garen- en linnenbleekerijen.

De bevolking van *Velsen* met *Zandpoort*, berekent men op 1,443 zielen.

N°. 75.
DE BEVER-
WIJK.

Digt bij *Velsen* ligt het vlek: de *Beverwijk*, dat men hier, tegenover een

klein eiland in het IJ, de *Hoorn* genoemd, tusfchen *Sloterdijk* en den mond van den *Zaanftroom*, in het verfchiet, ontdekt.

Naar het noorden vormt het IJ alhier eenen boezem, het *Wijkermeer* genoemd.

Men acht alhier, *Holland* het smalst te zijn, alzo de breedte des lands tusfchen dezen uitloop van het IJ en de Noordzee, flets een half uur gaans is.

Het vlek de *Beverwijk*, beftaat in eene fraai bebouwde en regt doorloopende ftraat, met eene dubbele rij lindenboomen beplant. Op deze ftraat komen verfcheidene andere ftraten aan beide zijden uit.

De inwoners van dit vlek, als ook die van het kwartier van *Velfen*, zijn voor het meerder deel tuiniers, die hunne moeskruiden en boomvruchten naar *Amfterdam* en *Haarlem* verzenden.

Men vindt hier ook azijnmakerijen.

N°. 76. Tegen de ooftzijde van het *Bikkers-*
SCHEEPSTIM- eiland, ziet men verfcheidene *particuliere*
MERWERVEN. fcheepstimmerwerven.

De haven is hier door de *Bikkers-* en *Zoutkeets-*boom afgefloten.

Wan-

N°. 77. Wanneer men deze zijde, naar het uiterste punt — de Zandhoek genoemd — vervolgt, ziet men de dubbele ophaalbrug, door welke het uiterste Realen-eiland met den Zandhoek gemeenschap heeft.

N°. 78. De Zandhoek is de uiterste punt van de westzijde der stad naar het noorden. — Men ziet volkomen dezen uitersten hoek, aan het bolwerk en aan den molen. Men ontwaart hier weder het IJ, wanneer men het oog over de zoogenoemde eilanden laat gaan.

Aan den Zandhoek worden zoutketen; bokking - rookerijen gevonden; ook wordt te dezer plaatse veel visch aangebragt.

Over dit uiterste gedeelte der stad, ontdekt men reeds de overzijde van Noord-holland met deszelfs ontelbare molens.

N°. 79. Over dezen westelijken uithoek, naar de westzanen, noordzijde van het eiland: *de Hoorn*, assendelft en crommenie. zien wij de kleine torenspits van het dorp *West-Zanen*; als ook die van de dorpen *Assendelft* en *Crommenie*. — De laatstgenoemde zijn iets verder dan *West-Zanen* gelegen.

Dit

Dit gedeelte van *Noordholland*, hetwelk wij thans aan de noordzijde van het IJ beginnen te volgen, is zeer bevolkt en bekend door het groot aantal van molens en fabrieken, die men in dezen omtrek vindt. De bevolking dezer dorpen wordt op 6,000 zielen begroot.

Het groot aantal windmolens, dat men aan de overzijde van het IJ ontwaart, levert een verwonderlijk gezicht op voor den vreemdeling.

N°. 30. Deze stad, gelegen aan de Zaan, wordt **ZAANDAM.** aan de oostzijde *Ooſt-Zaandam* en aan de westzijde *West-Zaandam* geheten.

De stad is, wegens hare vermaarde papiermolens en fabrieken, door de geheele wereld beroemd. De bevolking wordt op 9,000 zielen begroot.

Zaandam is bijzonder merkwaardig door het verblijf van Czaar PETER in den jare 1697 aldaar, om zich in de ſcheeps-bouwkunst te oefenen. Deze en gene bijzonderheden, welke zijn verblijf aldaar kenmerken, worden nog in het bekende huisje waarin de Czaar, onder den naam van PIETER baas woonde, bewaard. Vreemde-
lin-

lingen, ja zelfs vorsten, koningen en keizers, hebben eene bedevaart derwaarts gedaan.

Behalve dit, is voor den vreemdeling, de Noordhollandsche smaak, de kleederdragt der vrouwen, derzelve net- en zindelijkheid opmerkingwaardig; terwijl hunne nijverheid, hun handel ter zee, hunne sloopstimmerwerven, hun handel in hout, granen en zaden, hunne fabrieken en de menigte molens, als olie-, pel-, verw-, loodwit-, run-, snuif-, vol-, mostaard- en andere, die men hier vindt, aan vele menschen arbeid en brood verschaft.

N°. 81. Tusschen den westelijken uithoek van de OOST-ZAAN. laag sloopen en den Zandhoek, ziet men het dorp *Oost-Zaan* en deszelfs nette kerk. De bevolking van dit dorp wordt op 965 zielen begroot.

N°. 82. Even ver, landwaarts in, ligt het dorp LANDSMEER, *Landsmeer*; een weinig verder, *Water-* WATERGANG gang en daarna *Ilpendam*, waarvan men EN ILPENDAM. de torenspits en de kerk ziet.

Deze drie dorpen zijn zeer klein; de
bei-

beide laatste vindt men halverwege *Purmer-End* en *Amsterdam*.

N°. 85. Deze stad ligt drie uren van *Amsterdam*, aan de vermaarde *Beemster*. Zij heeft vijf poorten; eene Hervormde, Lutherfche, Doopsgezinde en Roomfche kerk.

De bevolking dezer stad wordt op meer dan 2,000 zielen begroot; men vindt er 650 huizen.

N°. 84. Dit dorp is even als de oostelijke dorpen aan den Waterlandfchen dijk, voor eene landtong of voorland, de Vogelwijk of Volenwijk genoemd, over de stad *Amsterdam*, gelegen.

De doortogt van reizigers, die zich naar *Noordholland* begeven, of van daar naar *Amsterdam* komen, is op dit dorp zeer aanzienlijk. In den jare 1600 werd alhier eene trekvaart gegraven, die aan het II bij het Tolhuis haren aanvang neemt. — De bevolking dezes dorps beloopt op 551 zielen.

Bij eene heldere lucht doen zich nog eenige dorpen, benevens de steden *Monnikendam* en *Edam*, min of meer aan het oog op.

N°. 85.
DE LAAG
SCHEPEN OP
DEN
IJSTROOM.

Den uitersten uithoek van de laag koopvaardijfchepen aangewezen hebbende, komen wij in het midden der laag en befpouren, door dezelve henen ziende, wel dra de groote driemast-fchepen op froom, die naar *Oost-Indiën*, op *Batavia*, of naar de *West-Indiën*, op *Surinamen*, varen.

De befchouwer moet alhier de gelijkenis op de natuurlijke fchepen, hun tui-gaadje, hunne fraai gefchilderde fpiegels, hunne nette boorden, hun fchoon gehouden wand en hunne wapperende vlaggen, bewonderen. De nommers op de fchepen duiden aan, tot welke foort zij behooren.

De meeste liggen gereed om met de eerfte gelegenheid naar derzelve beftemming te vertrekken.

Wanneer men de fpiegels der fchepen beziet, ontwaart men fpoedig de verfcheidenheid van dezelve; hier ligt een Ruffifch

of

of Amerikaansch, daar een Engelsch, Deensch, Zweedsch of ander vreemd maakfel.

Het laden en losfen, het af- en aanvaaren op den IJstroom, het af- en aanroei-
jen op het IJwater, ziet men hier naar de natuur nagebootst.

N°. 86. Regt voor zich, in het midden, bij het
intreden van het Panorama, ziet men het
Konvooihuisje van den Haarlemmerfluis-
boom. Men ziet, achter de leuning, die
om den omgang van het huisje is, eene
kleine kombof.

DE HAAR-
LEMMER-
SLUIS-BOOM
EN VOLGEN-
DE BOOMEN;
TOT HET
SLUITEN DER
HAVEN VAN
AMSTERDAM
BESTEMD.

Zoowel aan beide zijden van dezen
boom — aldus worden gemeenlijk de kon-
vooihuisjes genoemd — als aan de andere
konvooihuisjes, vindt men eenen boom,
die met ijzeren penen voorzien, des mor-
gens geopend en des avonds gesloten wordt.
Het openen en het sluiten der boomen
geschiedt naar den tijd van het jaar, en
wordt vooraf door het luiden eener klok
aangekondigd.

Men heeft, behalve dezen boom, voor
de stad, om de haven te sluiten ten westen,
de beide Oude Stadsherberg-boomen, de
bei-

beide Nieuwe waals-boomen, de beide Bickers eilands-boomen en eindelijk, op het westelijke einde, den Zoutkeets-boom.

Ten oosten op de Haarlemmerfluis-boomen, volgen: de Nieuwe Stads-Herberg-boom, de beide Nieuwebrugs-boomen, de drie Kraans-boomen, vervolgens de Waals-boom, de Hannekes-boom en de Admiraliteits-boom, de Keerweers-boomen, op het oostelijke einde, de Compagnies-boom. Makende te zamen een getal uit, van een en twintig boomen, welke de haven der stad aan den H-kant sluiten.

In dezen stand, van het Panorama, kan men dezelve aan beide zijden, geheel overzien. Overigens ziet men in de haven en langs de buitenzijden der boomen, eenige bij elkander geheide palen, *dukdalven* genoemd. De schepen worden aan deze palen of aan andere, die hier en daar in het water staan, vast gemaakt.

Aan deze boomen moeten de schepen *declareren*, derzelve passen vertoonen en het middel van *octrooi* voor de goederen, die zij invoeren en aan dit regt onderhevig zijn, betalen.

Het is met deze beschouwing dat wij het voorname overzicht der stad eindigen, daar wij eene korte uitlegging van de voornaamste punten hebben gegeven, ten einde den naam, den oorsprong en de merkwaardigheden van dezelve te weten.

Het doel van den ondernemer van dit Panorama is, om hetzelfde zoo veel mogelijk als een topografisch plan der stad, met hare ligging aan den IJstroom te doen kennen.

Hoeveel schoons, aangenaams en nuttigs levert deze beschouwing niet op voor den vreemdeling, die, met het plan en den platten grond dezer stad in de hand, *Amsterdam* van punt tot punt kan naziën. Hoe veel leerzaams bevat deze beschouwing voor de jeugd, daar zij zich in de kennis en ligging der stad met vermaak en tevens met kunstweekend-gevoel kan oefenen.

Menig inwoner van *Amsterdam* zal bij het overzien der stad, al ware hij ook in dezelve geboren, nog iets opmerken, dat hij nog nimmer zoodanig zal hebben waargenomen. De samensteller van het Panorama durft zich vleijen, dat de beschouwer

wer zich tot hiertoe zulk een denkbeeld van de stad *Amsterdam* niet zal hebben gevormd.

Het is niet mogelijk dat men alles wat hier het oog ziet, of aan hetzelfde is voorgesteld, in eens kan afzien, veel minder zoude eene beschrijving van dit geheel den beschouwer eenig beknopt denkbeeld van dit Panorama kunnen geven. Een en ander is slechts aangestipt om de voornaamste punten te doen opmerken. Men zal hier het eene, daár het andere kennelijk vinden, hetzij aan de voorwerpen der gebouwen, hetzij aan de stoffering en scheppen.

De ondernemer heeft in deze geheel nieuwe manier van Panoramafche voorstelling, getracht om de begoocheling der natuur met de kunst, waarheid en juistheid te vereenigen. Hij heeft eenig en alleen op het oog om door deze zijne onderneming, de goedkeuring van den bescheiden en kundigen beschouwer te verwerven, zoo voor hem als voor zijne stadgenooten en die kunstenaars, welke zóó loffelijk hunne kunst en vlijt aangewend hebben om in dit vak hunne be-

kwaamheden ten toon te spreiden, en waarvan hij de beoordeeling aan het kunstlievende *publiek* en aan den vaderlandfchen geest van zijne landgenooten overlaat.

De vreemdeling die deze zamenftelling met die van andere *Natiën* vergelijkt, zal gedrongen zijn om te verklaren, dat dit Panorama, voor het minst, in verdienfte en waarheid met anderen kan wedijveren.

De ondernemer geeft hierbij nog voor dengenen, die de stoffering wil nagaan en kennen eene korte fchets, opdat de befchouwer volkomen overtuigd worde dat de voorwerpen, welke allen naar de natuur gelijkend zijn afgebeeld, geenszins oppervlakkige *decoratiën* of *ideale* voorftellingen zijn; zoo vleit hij zich dat vele voorwerpen in dit Panorama, die aan het oog kennelijk zijn, verwezenlijkt zullen worden.

Te dien einde zij de befchouwer op het volgende opmerkzaam:

STOFFERING: LEVENDIGE EN BEWEEGBARE VOORWER-
PEN IN HET PANORAMA VAN AMSTERDAM, MET
DESZELFS HAVEN EN IJSTROOM.

De beschouwer, die met de stoffering eenigzins bekend is, zal spoedig ontdekken, dat de voorwerpen, welke in deze Panoramatische vertooning voorkomen, het tijdstip van de maand October 1817 voorstellen en dat de schepen, zoo als zij zich te dien tijde op den IJstroom voor de stad bevonden, naar de natuur genomen zijn.

De menigte der voorwerpen belet ons stuk voor stuk op te noemen; ook kunnen wij geen gewag maken der gelijkenis van alle schepen.

De velerlei voorwerpen zullen den kenner, naar mate van deszelfs kennis met dezelve, meer of minder treffen. Ondertuschen heeft men alhier sommige der voorwerpen aangestipt om te bewijzen, dat men geen denkbeeldig Panorama der stad *Amsterdam* heeft geschilderd, maar dat de gebouwen en voorwerpen naar de natuur,

waar en treffend zijn afgebeeld, ten einde de *physionomie* en het karakter in hetzelfde te behouden, daar het toch onbetwistbaar is, dat, hoe schoon eene *ideale* voorstelling ook zij, dezelve niettemin van hare waarde verliest, wanneer men haar met de voorwerpen in de natuur zelve vergelijkt. Het is om deze trouwe naarsbooting der natuur, dat onze kunstenaars, bij de voortreffelijkheid van hun penseel, door geheel *Europa* worden bewonderd, boven de meer dichterlijke *idealen* van andere schildercholen. Het is ook deze waarheid, welke de eenvoudigste zelf niet slechts onmiddellijk gevoelt, maar welke zelfs gemakkelijker door hem wordt onderscheiden, dan door den kunstkundigsten beschouwer, die naar de hem geliefde manier het eerst pleegt te zoeken en op de teekening, groepering en stijl te onderscheidenlijk te letten, om door het zuiver en onmiddellijk gevoel der waarachtige natuur-voorstelling, levendig genoeg te kunnen worden getroffen.

De ondernemer laat den bevoegden beslissen, in hoe verre hij in zijn doel is geslaagd, en vertrouwt, dat derzelyver oordeel-

deelvellingen niet dan zeer bescheiden kunnen zijn; deszelfs aanmerkingen zullen hem welkom wezen, terwijl hij zich, met betrekking tot niets wetende bedillers, het spreekwoord: *die zich verwaand veel te weten, weet niets* zal voor oogen houden.

Na deze kleine uitweiding gaan wij over tot het aanwijzen der voorwerpen, die wij met bijzondere oplettendheid ter bezigtiging aanbevelen.

Zoodra men zich met het heerlijk gezigt van den IJstroom en op het onafzienlijke mastbosch verlustigt, wordt het oog verrukt door het gezigt op een wel bekend schip buiten de laag, dat geheel uitgerust en prachtig zoo als het is, gereed ligt, om naar een ander werelddeel te vertrekken.

Door de breedste der openingen omtrent de Nieuwe Stads-Herberg, ziet men naar het Tolhuis ten oosten, het nieuw gekoepd twee-deks eiken Fregat-schip: *de Nieuwe Zeelust*, Kapitein CAREL FREDRIKS, gereed leggende op vertrek naar *Batavia*. Het is geheel opgetuigd. In de nieuwe vlag van het stuurmans collegie, die van hetzelfde wappert, ziet men het nommer 9 staan.

Door middel van dit Nommer in de vlag kan men, elkander in zee ontmoetende, den naam van het schip ontdekken.

Over het midden van de landtong, meer naar de westzijde van het Tolhuis, ziet men het nieuw gekoperd twee-deks Fregat-schip: *Elisabeth Cornelia*, Kapitein P. H. BOS; liggende op stroom om met den eersten, gunstigen wind naar *Surinamen* te stevenen.

Over den oostelijken Haarlemmerfluisboom, zien wij het nieuw gekoperd twee-deks Fregat-schip: *Zorgvuldigheid*; Kapitein, JOHANNES HULSEN, liggende op vertrek naar *Surinamen*.

Ons oog vestigende bij de Laag, bespeuren wij eene menigte schepen, welker vreemde vlaggen en achter-spiegels ons dadelijk doen zien, tot welke natie zij behooren.

Eindelijk zien wij vóór de Oude Stads-Herbergs-boom, het fraai opgetuigde Fregat-schip, met deszelfs witte achter-spiegel: *de Samarang*, Kapitein, JAN SCHOLTYS, uit de Laag gehaald, om op stroom te gaan leggen en gereed om naar *Batavia*,

via, Samarang en Sourabaya te vertrekken.

Laat ons van deze reizigers naar vreemde gewesten afzien en trachten, een vaartuig van nader bij te beschouwen, dat van een ander maakfel en niet voor den grooten oceaan geschikt is. Zoo vinden wij vóór de Nieuwe Stads-Herberg eenen langen, zindelijken en net gebouwden Keulenvaarder. Hij is dubbeld waardig te worden gadegeflag; bijna alles wat tot eene gemakkelijke woning behoort, is in denzelfden vereenigd, terwijl het de stedelingen tot eene reis met denzelfden zoude kunnen uitlokken. Dit schip schijnt zich binnen door naar de Brouwersgracht en van dáár naar het Haarlemmer meer te willen begeven, om zoo deszelfs reis op den Rijnstroom voort te zetten. De Keulenvaarders liggen gewoonlijk langs den Buitenkant, van de Kraanfluis af, tot aan de Rapenburgrachts-fluis toe.

Laat ons dezen Keulenvaarder verlaten om een oogenblik bij het Koninklijke jagt stiel te staan, dat men aan het einde van den Mosfelsteiger vindt: Het dek van het jagt, waarop men volkomen het gezigt

heeft, schijnt ons tot eene wandeling op hetzelfde uit te lokken. De pracht en uitvoerige versierfelen van het vaartuig vallen den beschouwer dadelijk in het oog. Het is geheel opgetuigd en de zeilen naar behooren vastgemaakt.

Met dit groote jagt vertrekt Zijne Majesteit de Koning, des verkiezende, naar *Brusfel*, *den Helder* en andere oorden van het Koningrijk.

Wendt men nu het oog naar het midden van deze prachtige voorwerpen, zoo ziet men, regt bij het inkomen van het Paronama op den voorgrond, eenen Middelerburger beurtman liggen, kenbaar aan zijne eigendommelijke tuigaadje. Dit beurtschip onderscheidt zich, door deszelfs kromgebogene boorden, van anderen.

Een weinig meer links af, naar den Zaandammer-steiger, ziet men het fraaije Zaandammer beurtschip afsteken om den boom uit te gaan; het zeil is reeds bijgezet. De *pasfagiers* die met hetzelfde terug gaan, zijn voor het meerder deel, dezulke, die de Amsterdamsche beurs bezoeken.

Wanneer wij het oog slaan, ter regter zijde, beneden aan de Haringpakkerij op den

den uitstekenden steiger, ter plaatse daar de Noord - Hollandsche veerschuiten van *Zaandijk* en de *Koog* liggen, zien wij de schippers van dezelve, aan hunne witte huizen en broeken kenbaar; twee Noord-Hollandsche meisjes, dienstboden met eene sluitmand, eenen kruier die goederen brengt; en eenige Noordhollanders met hunne reiszakken, schijnen met de genoemde veerschuiten te willen vertrekken.

Zien wij den geheelen wal der Haringpakkery over, zoo vinden wij al de bezigheden, die tot het verzenden van den haring behooren, kenmerkend afgebeeld. Men ziet vóór de huizen, die tot het bedrijf der zeilmakers in gebruik zijn, de gemaakte zeilen sloop brengen, of opheffen; in het midden van de straat de drukke *passage* van rijtuigen, slepers en kruisers. Onder de veelvuldige voetgangers onderscheidt men eenen Turk, Hindolopers, matrozen stoeijende met vischvrouwen, en andere eigenaardige *costumes*. Aan de huizen zijde ziet men, hier eenen Jood met zijnen katoen - wagen, dáár eene slede met kaas geladen en verdere eigen-

aar-

aardige stoffering. De vaartuigen, die onder den wal liggen, zijn allen verschillend van bodem en hebben elk eene bijzondere bestemming.

Bij het inkomen aan de westzijde, ter linkerhand op den voorgrond, treffen wij beelden aan in Zwitsersch *costuum*; hier kunnen wij ons aan die ongelukkige uitgewekenen herinneren, die in den loop van het vorige jaar, door *Amsterdam* zijn getrokken, om zich naar *Amerika* te begeven. Men ziet hen onder eenen hoop aanschouwers om eene aalmoes zingen, terwijl hunne talrijke kinderen door de menigte henen dringen om te bedelen. Men bespeurt daarenboven aan deze plaats, de eigenaardige karakters der inwoners in eene groote verscheidenheid, alzoo de *passage* hier drok en levendig is. Men vindt den wal aan den waterkant bij den Zaan- dammer-*steiger*, met vaartuigen bedekt.

Indien wij de *passage* van den Nieuwendijk en de Haarlemmerluis volgen, zien wij in het verschiet, aan de overzijde, de *passage* op den Singel; en vestigen wij ons oog op de schutsluis van den Singel.

gel, dan bemerken wij een vaartuig dat door dezelve gaat.

Ziende naar de Brouwersgracht, ontdekt ons oog de rij van pakhuizen, en de wagentragers die uit eene zolderschuit goederen in dezelve opflaan. De brug overgaande, worden wij, bij de kleine vischmarkt, den ingang van den Haarlemmerdijk gewaar; de *costumes* der dagelijkse *passage* zijn hier eigenaardig. Een rijtuig, bespannen met vier paarden, schijnt de stad te zijn ingekomen.

Vestigen wij het oog op de huizen aan de overzijde, naar den Mosfelsteiger, zoo zal de bewoner aldaar, zijn woonhuis en het bedrijf dat hij in hetzelfde uitoefent, kunnen onderscheiden. De *passage* alhier is weder afwisselend; hier bespeuren wij eenen bakker met zijne broodkar, dáár eenen witten molenaar naast eene kar met zakken meel — beladen, terwijl een oesterkoper met zijne kar verse oesters, door de menigte rijdt. Op den wal zien wij vischiers, vischvrouwen die tot de markt behooren en vischkorven.

Aan den Mosfelsteiger zelve ontwaren wij het aankomen van rundvee en varkens,

kens, en gaande met het oog langs het Droogbak bemerken wij, dat de kaai met schepen en schuiten is bedekt, terwijl het op den wal wemelt van melkboeren, komende van de overzijde van het IJ, van *Oostzaan* en *Kadoelen*, die hunne blaauwe emmers met melk losfen.

Bij de Houttuinen worden wij eenige timmerlieden naast eenen houtwagen en vischvrouwen, welke hier langs komen, gewaar. Indien wij de *passage* op en van de Oude Stad-Herbergsbrug gadeflaan, zien wij de ophaalbrug door den doortogt van een schip in werking.

Wij hebben deze korte schets alleen laten volgen, om den beschouwer een denkbeeldig tafereel van het geheel te geven en te dien einde eenige punten aangewezen. — Het overige dat hier en daar slechts is aangestipt, kan men met het oog nader beschouwen. Onze taak gedooft geene verdere uitvoerigheid, welke, behalve dat, overvloedig zoude zijn, dewijl deze kleine schets alleen dient om eenig denkbeeld van het

het Panorama der stad *Amsterdam* te geven, en om eenen leidraad bij de beschouwing van hetzelfde te hebben.

VERBETERINGEN.

Bladz. Regel	<i>staat:</i>	<i>lees:</i>
5	17 eerlijke,	beroemde.
10	17 en elders het Cingel,	den Singel.
12	20 vier en twintig,	zes en twintig.
19	25 van een en ander,	van dit een en ander.
46	12 konrijke,	konstrijke.
81	25 octrooi,	stedelijke belasting.
87	5 verwaand,	verbeeld.